

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Noortevaldkonna arengukava 2021–2035

Foto: Renee Altrov

Noortevaldkonna arengukava 2021–2035

ÜLDEESMÄRK:

Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

MÕÕDIK:

Noorte usaldus riigi vastu (%)

STRATEEGILISED EESMÄRGID:

HOOG

Noored on loov ja ühiskonda **hoogsalt** edasiivi jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade edenemise nügijad ning eestvedajad.

Tegevussuunad

- 1.1. Noorte, nende pakutud lahenduste ja ideedega arvestamine
- 1.2. Noorte annete ja tugevuste avastamine ning arendamine
- 1.3. Noorte ettevõtlikkuse, loovuse ja ideede toetamine

Mõõdikud

18–26 aastaste poolt juhitud MTÜde %
Huvikoolis õppivate 7–26 aastaste %
Noorte omaalgatusprojektide arv (sh toetatud projektide määr)
18–26 aastaste ettevõtjate %

OSA

Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodaniku**osalus** toetatud.

Tegevussuunad

- 2.1. Eelduste loomine noorte usalduse kasvuks ja seotuseks riigi suhtes
- 2.2. Noorte osalemine ja arvamuse ära kuulamine kõigil valitsemistasanditel
- 2.3. Noorte kodanikuaktiivsuse võimestamine

Mõõdikud

Osalusvormide arv
Toimiva noorte osaluskoguga KOVide %
18–26 aastaste kandidaatide % KOV valimistel
15–26 aastaste osalemine organiseeritud vabatahtlikus tegevuses

ISE

Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja **ise**seisvumiseks.

Tegevussuunad

- 3.1. Kvaliteetse noorsootöö kättesaadavuse tagamine
- 3.2. Noorsootöö arengu järjepidev toetamine
- 3.3. Noortevaldkonna töötajaskonna pädevuste arengu ja järelkasvu soodustamine

Mõõdikud

KOVide % kus noorsootöö teenused on „edasijõudnu“ tasemel*
Noorte rahulolu noorsootöö teenustega

*minuomavalitsus.fin.ee näitajate põhjal

KINDLUS

Noorte üksijäämist ja eemaldumist märgatakse ning ennetatakse **kindlust**unnet suurendava turvavõrgustiku abil.

Tegevussuunad

- 4.1. Noortele vajaliku toe ja võrdsete võimaluste tagamine
- 4.2. Noorte eemale- ja üksijäämise riski vähendamine
- 4.3. Noorte riskikäitumise ja tõrjutusriski põhjuste mõistmine ja teenuste disainimine noorte tegelike vajaduste põhjal

Mõõdikud

15–26 aastaste % kes hindavad, et tugi on kättesaadav
15–29-aastaste osakaal (%), kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-staatuses* noored)

*NEET – not in education, employment or training – mittetöötavad ja mitteõppivad noored

EELARVE AASTATEKS 2021–2035:

356,29 mln €

SUURIMAD MUUTUSED:

Noorte andepoliitika arendamine

Noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi süsteemne juurutamine

Ülemineku käivitamine erialase kvalifikatsiooni kohustusele

Noorte heaks toimivate lahenduste (sh tugi- ja turvavõrgustike) tugevdamine

Sisukord

6	Sissejuhatus
7	Lähtekohad noortevaldkonna arenguks
	Noortevaldkonna tugevused ja väärtused
	Arenguraamistik ja läbivad põhimõtted
	Väljakutsed perioodil 2021–2035
14	Visioon. Eesmärgid, tegevussuunad, tegevused
	Strateegiline eesmärk 1: Noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade nügijad ning eestvedajad.
	Strateegiline eesmärk 2: Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud.
	Strateegiline eesmärk 3: Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks.
	Strateegiline eesmärk 4: Noorte üksijäämist ja eemaldumist märgatakse ning ennetatakse kindlustunnet suurendava turvavõrgustiku abil.
20	Arengukava juhtimine ja rakendamine
21	Seosed teiste valdkondlike arengukavadega
23	Noortevaldkonna koostöö Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonidega
26	Maksumuse prognoos
27	Lisad

“

Meie ei taha olla, ei ole, vaikiv,
ununev lehekülj aegade raamatus. [---]
Meie sammume suure sihi poole:
meie tahame elada ja kirjutada
aegade raamatusse.

”

Anna Haava

2017. aasta noorte laulu- ja tantsupeol kinnitasid kümned tuhanded noored Rasmus Puuri „Meie” laulu esitades, et nemad on valmis võtma vastutust ning olema selle maa ja kultuuri väärilised edasikandjad. Igapäevaselt väljendub noorte soov ja panus noortevaldkonna mitmekesiste võimaluste kaudu. Noortevaldkonna arengukava on vastus noorte initsiatiivile, kooskõlas nende valmisoleku ja unistusega paremast Eestist ning sündinud koostöös noorte ja teiste noortevaldkonna osapoolte ja partneritega – noorte heaks!

Sissejuhatus

2019. aasta seisuga oli Eestis noorsootöö seaduse mõistes 275 879 noort (vanuses 7–26 eluaastat). See on ligi 21% Eesti rahvastikust, mis on seni ajaloo madalaim näitaja ning püsib prognooside kohaselt samal tasemel vähemalt aastani 2035. Viimase kümne aasta jooksul on noorte arv vähenenud 17%.

Võrreldes teiste eearühmadega on noortel piiratumad õigused (näiteks alaealistel teovõime) ja võimalused (sisenemisel tööturule või ligipääsul majanduslikele ressurssidele). Seetõttu vajavad noored eraldi tähelepanu ning võimalusi avastamiseks ja katsetamiseks, et omandada uusi kogemusi ning õppida tundma iseennast ja ümbritsevat maailma. Noored on meie riigi püsijäämise võti, nende loovus ja kodanikupanus viib ühiskonda edasi ning neile on vaja pöörata tähelepanu nüüd ja praegu. Kuigi käesolev arengukava sihistab noorsootöö tegevusi (sh noorte huviharidust) kitsalt vanuserühma 7-26 eluaastat lõikes, on lõimitud noortepoliitika vaatest oluline hõlmata kõik eluvaldkonnad ning juhinduda pikaajalisest ja terviklikust vaatest, mis koosmõjus riikliku strateegiaga „Eesti 2035“ töötaks noorte heaks.

Noorte positsiooni ja võimaluste väärtustamine ühiskonnas on prioriteet ka rahvusvahelisel tasandil. Euroopa Liit on järjepidevalt kutsunud liikmesriike üles arendama koordineeritud noortepoliitikat ja noorsootööd, sh rõhutanud riiklike noortestrategiate olulisust. OECD 2018. aastal ilmunud „Youth Stocktaking Report“ toob esile, et edukad on riigid, kus noori kaasatakse valitsemisse. Nendes riikides on noorte usaldus riigi vastu kõrgem ja teadlik noortepoliitika loob aluse sidusamaks ühiskonnaks. Samasisulisi seisukohti on rõhutanud ka ÜRO ja Euroopa Nõukogu.

Eesti noortevaldkonna arendamine on pälvinud kõrget rahvusvahelist tähelepanu ja tunnustust, näiteks 2019. aastal omistati Eesti senisele noortevaldkonna arengukavale Maailma Tuleviku Nõukogu (World Future Council) tulevikupoliitika kuldne auhind (Future Policy Gold Award).

Valitsuse tasandil on noortevaldkonna arengut reguleeritud 2001. aastast ning käesolev arengukava on varasemate strateegiliste dokumentide jätk. Vabariigi Valitsus kiitis noortevaldkonna arengukava 2021–2035 (edaspidi *arengukava*) väljatöötamise ettepaneku heaks 28. novembril 2019. Arengukava lähtub senistest riigi ja rahvusvahelise tasandi kokkulepetest ja otsustest, seatud eesmärgid ja tegevussuunad tulenevad noorte ees seisvatest väljakutsetest, noortevaldkonna seisust ja arenguvajadustest, ühiskonna ja riigi suundumustest ning lõimitud noortepoliitika põhimõtetest. Eesmärkide ja tegevussuundade sõnastamisse on kaasatud noortevaldkonna ja siduspartnerite esindajaid. Arengukava tugineb uuringutel ja analüüsidel, poliitikasoovitustel, ekspertide koostatud visioonidokumentidel, strateegia „Eesti 2035“ tulemil, VI Noorsootöö Foorumi ja Noortefoorumi 2035 tulemustel ning rahvusvahelistel kokkulepetel.

Lähtekohad noortevaldkonna arenguks

Noortevaldkonna tugevuste edasiarendamiseks ning väljakutsetele vastamiseks on perioodil 2021–2035 oluline jätkata valdkonna teadmuspõhist ja terviklikku kujundamist.

Noortevaldkonna tugevused ja väärtused

Noortevaldkonnal on kaalukas roll Eesti ühiskonna sidusa arengu tagamisel – kaitstes ja edendades inimõigusi, sallivust ja solidaarsust, edendades austust emakeele, omakultuuri ning teiste keelte ja kultuuride vastu. Seeläbi luuakse noortevaldkonnas eeldusi kultuurilise mitmekesisuse tunnustamiseks, võrdseks kohtlemiseks ja põlvkondade vaheliseks koostööks, aidates ehitada osalusele ning koostööle tuginevat sidusat ja tervet ühiskonda. Noortevaldkond moodustab olulise osa Eesti mitmekesise elukestva õppe traditsioonist ja talendipoliitikast.

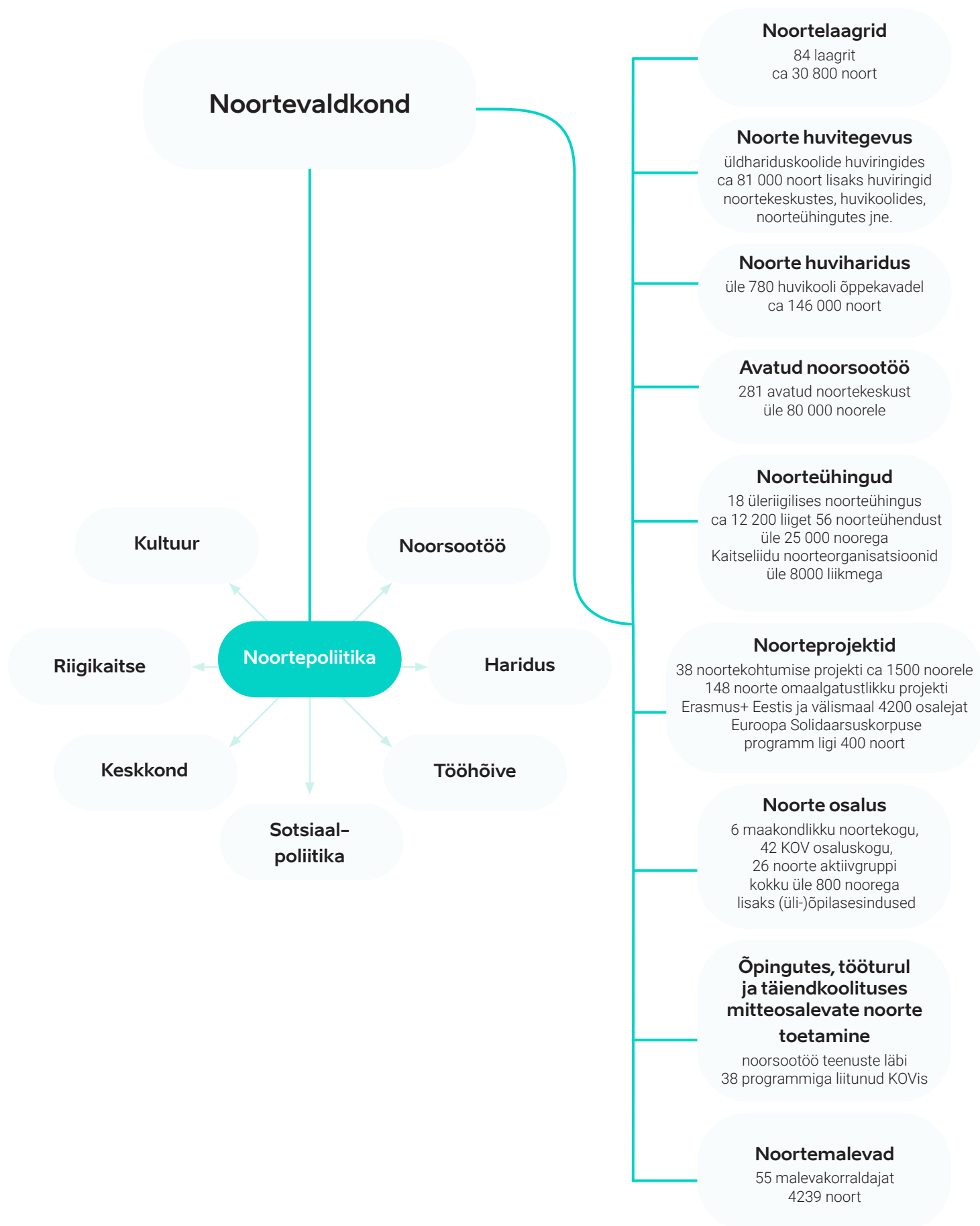
Üle 100 aastase traditsiooniga valdkond on eeskujuks rahvusvahelisel tasandil ning pärvinud oma lähenemiste poolest kõrgelt tunnustust. **Selle aluseks on korraldusmudel, mida iseloomustab:**

- innovaatus ning noorte tegelikust olukorrast ja vajadustest lähtudes üha uute lahenduste otsimine noorte paremaks toetamiseks;
- paindlikkus ja koostöövõimelisus, mis võimaldab edukalt eest vedada valdkondadeüleseid algatusi ja programme;
- mitmekesine kasvav ja haritud, pidevat enesearengut väärtustav töötajaskond;
- kvaliteetsete teenuste pakkumine nii riigi kui kohalikul tasandil, paindliku regulatsiooni toel ning koostöös avaliku, äri- ja kolmanda sektoriga;
- tugev platvorm, kus ise tegevusi algatada (sh omakultuuri tutvustavates tegevustes), neid ellu viia, aktiivselt osaleda ja süsteemselt kogemustest õppida;
- traditsioone väärtustav, loovust toetav ning mitmekesiseid huvialadega tegelemise võimalusi pakkuv keskkond;
- mitmekülgselt teadmusele tuginev;
- aktiivne osalus rahvusvahelises koostöös, pakkudes Eesti praktikat tutvustades väärtuslikku sisendit teistele riikidele ja organisatsioonidele;
- kõrge noorte rahulolu pakutavate teenuste kvaliteediga.

Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) ja noortepoliitika lähtekohaks Eestis on olnud noorte kaasamise suurendamine ning ühiskonnale oluliste ühiskonnaväärtuste arendamine noortepoliitika vahenditega, mis on toetanud ja tugevdanud arusaama noortest kui positiivsest ressursist ühiskonnas. Alates 2006. aastast on rakendatud Eestis lõimitud noortepoliitikat, s.o noore tegelikest vajadustest ja väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades. Lõimitud noortepoliitika elluviimiseks on kõigil ministeeriumidel kohustus arvestada noortepoliitika põhimõtetega oma vastutusvaldkondades, arendades meetmeid ja tehes otsuseid, mis noori puudutavad.

Noorsootööl (sh noorte huviharidusel) on oluline roll noore jaoks mitmekülgselt teadmiste, oskuste ja hoiakute (organiseerimis-, meeskonnatöö oskus, loovus, enesejuhtimine jpm) arendamisel, noore võimestamisel ja eelduste loomisel sujuvaks iseseisvumiseks, aga ka töökogemuse saamiseks, teadlikkuse suurendamiseks tööturu muutustest ja noorte kui väärtuskandjate ning väärtuste eestkõneleajate võimestamisel. Noorsootöö (sh noorte huviharidus) lubab noorel olla noor, aitab noorel mõista iseennast ja teisi ning seeläbi ümbritsevas maailmas paremini hakkama saada. Noorsootöö (sh noorte huviharidus) toetab tulevikuoskuste kujunemist, üldpädevuste ja erioskuste arengut, tugevdab sotsiaalset võrgustikku ja ühiskondlikku kapitali ning mõjutab positiivselt käitumist, sh kujunemist aktiivseks, algatusvõimeliseks ja ettevõtlikuks kodanikuks.

Joonis 1. Noortevaldkonna struktuur (2019. a andmetel)

Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) peamine korraldustasand on kohalik omavalitsus, mis tagab noorsootöö teenuste arendamise ja pakkumise noorele võimalikult lähedal. Riik loob õigusliku raami ja toetab omavalitsusi strateegiliselt prioriteetsetel teemadel ning teenuste ühtlase kvaliteedi tagamisel. Teenuste arendamisel lähtutakse kokkuleppelisest tegevussuundade jaotusest: noorte osalus ja ühiskondlik aktiivsus, noorte huviharidus ja huvitegevus, avatud noorsootöö, noorteinfo, noorteseire, noortevaldkonna töötajate koolitus, erinoorsootöö, noortelaagrid, noortemalevad ja tööhõivevalmidus, noorte omaalgatused, rahvusvaheline noorsootöö (täpsemalt vt lisa 1).

Noorte osalemine noorsootöö (sh noorte huvihariduse) tegevustes on aasta-aastalt kasvanud. Kui 2010. aastal oli erinevatesse tegevustesse kaasatud 37% noortest vanuses 7-26-elu-aastat, siis 2019. aastal juba 59,9%. Osaluse tõusu on positiivselt mõjutanud nii osalejate kõrgem aktiivsus kui noorsootöö võimaluste pakkujate arvu kasv. Näiteks huvikoolide, s.o noortevaldkonnas tegutsevate ja noorte huviharidust pakkuvate asutuste arv, on perioodil 2009-2019 kasvanud enam kui kaks korda – 363-lt 780-le. Avatud noortekeskuste ehk avatud noorsootööd pakkuvate noorsootöösutuste arv on tõusnud samal perioodil 222-lt 281-le. Võrreldes huvikoolidega on just avatud noortekeskused noortele kättesaadavamad maapiirkondades. Ühes noorsootöö teenustega on kasvanud ka noortevaldkonna töötajaskond, keda Eesti Noorsootöö Keskuse andmetel oli 2019. a seisuga üle 9000.

Arenguraamistik ja läbivad põhimõtted

Noortevaldkond on olulisel määral iseorganiseeruv tegevusvaldkond, mis konkureerib sisemiselt noore aja ning avaliku ja inimressursi pärast ning areneb valdkonnasisese koostöö tulemusena. Valdkonna terviklikuks toimimiseks tuleb noori käsitleda nii tavapärase sihtrühma ja kasusaajana – toetades neid kerkivate väljakutsetega hakkamasaamisel – kui ka keskse tegija ning partnerina tegevuste kavandamisel, elluviimisel ja hindamisel. **Järgmise perioodi arengut kavandades on oluline lähtuda:**

- **Noortevaldkonna lõimitud toimimisest.** Noore vajadustest ja väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades peab olema süsteemne ja järjekindel. Iga noortele suunatud, neid kaasav tegevus ei ole automaatselt noorsootöö ning iga noortele suunatud teenust ei saa käsitleda noortevaldkonna teenusena. Ainult noortekeskset ning noortele kujundatud, korraldatud ja noortevaldkonna väärtusi kandvad teenused, mis põhinevad koostöö saavutamisel teiste valdkondadega, kuuluvad noortevaldkonda. Koostöö saavutamine täidab oma eesmärgi juhul, kui valdkonna enda teenused ei teise koostöö käigus ja noor ei jää ilma noortevaldkonna teenuse eriomasest mõjust. Noortevaldkonna teenuste arengu tagamisel on oluline roll teenuste korraldajatel. Kuigi arengukavas kirjeldatud sekkumised on eelkõige suunatud ning lähtuvad noorsootöö seaduses määratletud noore definitsioonist - so. vanusevahemik 7-26 eluaastat - võivad teatud meetmed või tegevused olla mõeldud ka noorematele või vanematele isikutele, ennetades seeläbi vanuseliste üleminekute negatiivset mõju võimaluste kättesaadavusele.
- **Kvaliteetsest noorsootööst.** Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on avalike teenuste kogum, mille eesmärk on luua noorele tasemeõppe-, töö- ja koduväliseid võimalusi noore vaba tahte alusel enese avastamiseks, arenguks, koos- ja isetegevuseks. Noorsootöö kui noorega mitmekülgset suhestuv tegevusvaldkond toimib noore huvide ja vajaduste arvestamiseks vajaliku sillana erinevate eluvaldkondade vahel; vajaduse korral ka noore ja talle suunatud muude avalike teenuste vahel. Kvaliteet tuleneb tegevuste süsteemsusest ja teadlikust mõtestamisest kuuluvuskogemusena, informaalse ja mitteformaalse õpikogemusena ning osaluskogemusena noore jaoks alates esmasest kontaktist kuni süvaõppeni. Kvaliteedi aluseks on kvalifitseeritud noortevaldkonna töötajaskond, nende erialased pädevused, algatus- ja eestvedamisvõime, professionaalne tegevuspraktika ning nende järjekindel täiendamine erialase tasemehariduse, koolituste jm enesetäiendamise teel.
- **Rahvusvahelisest koostööst.** Rahvusvaheline koostöö toetab noorsootöö (sh noorte huvihariduse) ja noortepoliitika mitmekülgset arengut. See võimaldab rahvusvahelise ekspertiisi toel järjepidevalt kasvatada Eesti noortevaldkonna töötajate pädevusi ja kutsekindlust, võimestada noortevaldkonna osapooli ja arendada kvaliteetseid noorsootöö teenuseid. Eesti parimad lähenemised omakorda inspireerivad rahvusvahelist koostööd noortevaldkonnas ning aitavad kaasa vastastikku rikastavale dialoogile ja kultuuridevahelisele õppimisele. Rahvusvaheline koostöö noortevaldkonnas lähtub Eesti liikmelisusest Euroopa Liidus, Euroopa Nõukogus jt rahvusvahelistes koostöövormides, sh kahe- ja mitmepoolsetest koostöölepingutest.

- **Laiapõhjalisest teadmusest.** Noortevaldkonna teadmuse aluseks on analüüside ja teadusuuringute tulemused, igapäevatöös saadud kogemuspõhine oskusteave ning noorte kui oma elu ekspertide sisend ja panus. Nende sünteesimine annab vajaliku teadmiste pagasi tulemuslikkuse mõõtmiseks, valdkonnapoliitika kujundamiseks ja arengu saavutamiseks. Koordineeritult peab toimima valdkonna osaliste süsteemne andmekorje, olukorra seire, uuringute ja analüüside korraldamine ning koostöö, sh teadlastega, s.o terviklik seire- ja analüüsisüsteem, mis tagab otsuste tegemiseks vajaliku teadmise noorte elust ja noortele suunatud teenuste seisundist ning võimaldab noortepoliitika jaoks tähenduslikke seoseid analüüsida.

Noorte olukorra seire ja vajaduste analüüs peab olema poliitikameetmete ja teenuste väljatöötamise aluseks. Otsuste tegemisel tuleb lähtuda parimast asjakohasest ja ajakohasest teadmusest. Noortevaldkonna teenuste ja tegevuste kohta tuleb järjekindlalt koguda teadmist, nende rakendamist tuleb jälgida ja tulemusi hinnata. Põhjalik ja usaldusväärne teadmus on otsuste tegemise põhialus kõigil noortevaldkonna tasanditel ja kõigis osades.

Noorteseire- ja analüüsisüsteemi osad on (vt ka joonis 2.):

- valdkonna andmehaldus, s.o andmete loomine, kogumine, kättesaadavaks tegemine ja analüüs noorte ja noortele pakutavate teenuste kohta;
- noortevaldkonna teenuste ja tegevuste elluviimise seire, kvaliteedi, tulemuste ning mõju analüüs;
- noortevaldkonna teadus- ja arendustegevus noortele suunatud teenuste ja poliitikate arendamiseks.

Joonis 2. Terviklik seire- ja analüüsisüsteem

Noortevaldkonna strateegiliste eesmärkide saavutamiseks on oluline vaadelda valdkonna teenuseid, töötajaid, korraldajaid, noorte vajadusi ja seotud valdkondi kompleksse süsteemina ning teadvustada kõikide tegevusvaldkondade, tegijate ning osalejate panust. Näiteks omab eesti kultuuri edasiviiva noore loovuse avamisel lisaks noorte huviharidusele (huvialaga süvitsi tegelemine) olulist tähtsust noorteinfo- ja nõustamisteenuse kvaliteet (võimaluste ülesleidmine, esmakontakt huvi avastamiseks noortekeskuses või noorteühingus) ning omandatud kogemuste kandumine formaalharidusse ja tööturule, mis sõltuvalt eluetapist sisustavad arvestatava osa noore ajast. Kvaliteedi saavutamise eelduseks on asjakohased koolitused töötajatele, meetodite ja töövormide areng.

Koostoimel põhineva süsteemi toimimiseks on vajalik keskkond: paindlikud regulatsioonid, ligipääsetav ja heatasemeline taristu, valmisolek võrdseks partnerluseks teistes valdkondades jpm. Lisaks noore arengu terviklikumale toetamisele

võimaldab erinevate teenuste ning tegevuste teadvustamine aidata kaasa noore aja otstarbekamale ja kvaliteetsemale sisustamisele. Olulisel kohal noore arengu toetamise seisukohalt on ka pere-, kogukonna ning sõprade osatähtsus. Seotud valdkondade lõimitud koostöö saavutamiseks on oluline tagada noortevaldkonna teenuste eriomane toimimine ja rikastada neid tõhusalt tegutsevates koostöövormides. Koostöö saavutamiseks on vajalik erinevate valdkondade ning valitsemistasandite teadlikkuse suurendamine noortepoliitikast, sh lähtudes noortevaldkonna uue perioodi kavandamisel riikliku strateegia „Eesti 2035“ ning Haridus- ja Teadusministeeriumi poliitikavaldkondade visioonidokumendi „Tark ja tegus Eesti 2035“ tulemist kui ka arvestades valdkonna arengukava panust ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamisse.

Noortevaldkonna korraldajate ja töötajate keerukas ülesanne leida tasakaal koostöö ja eesmärkide saavutamiseks peab olema tunnustatud ja väärtustatud. Strateegilisi lähenemisi tuleb kavandada tervikvaates ning tagada raamistik, mis võimaldab isereguleerivas süsteemis erinevatel tegijatel ja mitmesuguste tegevuste kaudu saavutada koostoime ning -mõju. **Valdkonna läbivad põhimõtted on:**

- **Teadvustada, et noortel on eriomased vajadused.** Noored kogevad oma iseseisvumise ja sotsiaalse küpsemise teel kaalukaid üleminekuid, muutusi ja väljakutseid. Nad vajavad tähelepanu ja tuge, et vähendada sotsiaalse haavatavuse riski ja korvata vanusest tingitud piiranguid poliitilises osaluses ja esindatuses. Noored on vananeva ühiskonna tingimustes arvuliselt üha vähenev ühiskonnarühm. Mida vähem on noori, seda olulisemaks muutub nende sisuline mõistmine, kaasamine ja võimestamine.
- **Noortest teada ja aru saada.** Noori ei saa käsitleda homogeense rühmana, vaid lähtuda tuleb nende vanusest, erinevatest väljakutsetest ja vajadustest. Teadmuspõhine lähenemine võimaldab mõista noorte tegelikke huve, soove ja vajadusi ning lähtuda neist nii noortepoliitika kavandamisel kui üksikjuhtumite võimalikult varajasel märkamisel ja iga noore toetamisel. Poliitikameetmete planeerimisel tuleb nende mõju noortele järjekindlalt analüüsida.
- **Tagada noorte õiguste ja autonoomia kaitse.** Noortevaldkonnas käsitletakse noore elu ja arenguvajadusi ühtse tervikuna tagamaks, et võimalused ja tugi jõuab iga nooreni ilma teda eelnevalt kategoriseerimata (õpilane, töötu, õigusrikkude jmt). Noorte õiguste kaitse on eeldus noorte teadlikkusele oma õiguste piiridest ja kohustustest.
- **Võtta noori tõsiselt ja võrdväärsete partneritena.** Suhtlus noorega peab tuginema eetilistel kaalutlustel ja empaatial. Määrav on noore vaba tahe ja osalus, samuti tema võimalused suhtlemiseks ja koosloomeks eakaaslastega, mis aitavad tal avastada iseennast ning õppida tundma teisi inimesi ja ümbritsevat elu.
- **Tagada noorte mõtestatud aktiivne kaasamine ja osalus nii valikute kaalumisel kui otsuste tegemisel ja elluviimisel.** Noortel peab olema võimalus valida, algatada ja luua lahendusi olulistele väljakutsetele, saades selleks piisavalt infot, tuge ja tagasisidet. Samuti peavad noored saama kaasa rääkida neile suunatud teenuste ja tegevuste planeerimisel, disainimisel, rakendamisel ja hindamisel. See on üks viis noori võimestada, toetades nende kujunemist aktiivseteks ja hoolivateks kodanikeks.
- **Väärtustada noorte kujunemisteed ja eneseteostust.** Noortele suunatud lähenemised soodustavad arengut ja lähtuvad mitteformaalse õppe põhimõtetest, sh läbipaistvus, konfidentsiaalsus, vabatahtlikkus, osaleja aktiivne kaasamine jt demokraatlikud väärtused. Arengu toetamisel on oluline kujundada tulevikku kui tagada turvaline ja sisukas arengukeskkond siin ja praegu, sh tuleb teadvustada kooli, pere- ja kogukonna otsest mõju noore arengule. Noore enesearenguprotsess peab hõlmama mitmekesiseid võimalusi end uutes olukordades proovile panna, turvaliselt katsetada ja eksida ning kogemustest õppida, leides sel teel mõistmist ja saades asjatundlikku tuge.
- **Väärtustada iga noort.** Suhtes noorega austatakse tema inimväärikust ja enesemääramisõigust ning lähtutakse tema eripärastest vajadustest ja soovidest. Austav ja võimestav suhtumine noortesse toetab ka lõimumist ja ühiskonna sidusust tervikuna.

Noorsootööl (sh noorte huviharidusel) oma väärtuste, põhimõtete, eetika ja meetoditega on oluline mõju noore arengule ja suutlikkusele väljakutseid ületada. Noorsootöö kaudu kujundatakse noorte väärtusmaailma ja eetilisi tõekspidamisi, süvendades noortes avatust, hoolivust ja lugupidamist enda ja teiste vastu ning austust inimväärikuse vastu.

Väljakutsed perioodil 2021–2035

Oluline on suhtuda noortes nii, nagu me soovime näha noori suhestumas oma kogukonna ja ühiskonnaga tervikuna. Riigi areng sõltub otseselt noorte (sh rahvuskaaslaste ning ajutiselt välismaal resideerujate) usaldusest oma koduriigi suhtes ja nende pühendumusest vabadusele, demokraatiale ja õiguspõhisusele. Nii sünnib Eesti, mille arengule aitavad noored sõltumata geograafilisest paiknevusest kaasa oma vastutustundliku, uuendusmeelse, ettevõtliku, salliva ja jätkusuutliku eluhoiakuga.

Noortevaldkonna väljakutsete keskmes on noored ja nende vajadused. Väljakutsed lähtuvad eespool sõnastatud väärtustest, globaalsetest trendidest ja ekspertide visioonidokumentides esile toodust. Teisalt on väljakutsed seotud valdkonna arenguvajadustega – noortepoliitika kujundab taustsüsteemi, mis toetab noorte arenguks ja heaoluks eelduste ja võimaluste loomist ning ka valdkonna jätkusuutlikkust.

1. Noortega arvestamine kõikides (sh poliitika)valdkondades

Eri ministeeriumide ja nende allasutustega on loodud koostöövorme, ent sellele vaatamata ei arvestata noortega (nende potentsiaali ja kaasnevate vajadustega) kõikides poliitikavaldkondades ühtlaselt ega piisavalt, samuti on arenguruumi valdkondade koostöö tõhustamisel. Oluline on arvestada noortega ning edendada noortekeskset lähenemist läbivalt kõigis poliitikavaldkondades, analüüsides noorte olukorda ja väljakutseid, lähtudes arenguseire tulemustest ja rakendades valdkondade koostöös sobivaid meetmeid.

2. Iga noore võimalus avastada oma andeid ja huvisid sobival moel, saada osa ühistegevustest ning tuge oma ideede arendamiseks

Noored on loov ja edasiviiv jõud Eesti ühiskonnas. Loovuse ja ettevõtlikkuse arenguks on vaja kujundada noores eneseusku ja enesekindlust, võimaldada kogeda eksimusi ja õnnestumisi ning õppida valikutega kaasnevast. Noore andeid, huvisid ja loovust (sh nendega süvitsi tegelemist noorte huvihariduses) tuleb järjepidevalt tunnustada (sh arvestada mitteformaalses õppes omandatud teadmisi, oskusi ja kogemusi nii formaalhariduses kui tööturul) ja luua täiendavaid tingimusi nende igakülgeks arenguks. Muuhulgas on oluline luua täiendavaid võimalusi ka noortele täiskasvanutele, kelle ligipääs oma huvidega tegelemisele võib ebapiisava finantsseisu tõttu olla oluliselt piiratud.

3. Võrdsed võimalused iga noore arenguks kõigis Eesti piirkondades ja nende noorte märkamine ning toetamine, kes erinevatel põhjustel loodud võimalustest osa ei saa

Kõrvalejäämist ja heitumust tuleb vältida, sh toetades noorte vaimset tervist ning säilitades noore eneseusk. Selleks on vaja pakkuda tuge noore püstitatud ootuste saavutamiseks ja aidata maandada riske, et ennetada suuri tagasilööke. Tõrjutusriski sattunud noored ei ole sageli võimalustest teadlikud ning vajavad seetõttu suuremat märkamist ja professionaalset tuge. Oluline on vähendada vaesuse ja muude ebavõrdsete olude mõju noore arenguvõimalustele.

4. Vajalikud oskused ja tugi iseseisvumiseks

Igale noorele peab olema tagatud võimalus iseseisvuda ja elus edasi jõuda, sh hariduse omandamisel kui tööturule sisenemisel ja seal edukal toimimisel. Et noorel kujuneksid eeldused ise hakkama saada, on vaja teda enne iseseisvumist võimestada, sh toetada tema vaimset ja füüsilist tervist ning tasakaalu. Oluline roll on nii pere- kui kogukonnal, sõpradel ja haridus- ning noorsootöösutustel, mis sisustavad noore ajast arvestava osa. Keeruliseimatest tingimustest pärit noored või need, kellel on raskusi vastutuse võtmisega, vajavad enam tuge, et ennetada nende kõrvalejäämist ja tõrjutust ning vältida sotsiaalset kihistumist ja tõrjutust.

5. Noorsootöö teenuste (sh noorte huvihariduse) kättesaadavus sõltumata noore elukohast

Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) võimaluste ebapiisav kättesaadavus ning seeläbi noorte tähelepanuta jätmise tähendab ühiskonna jaoks pikas perspektiivis suuremaid kulutusi (OECD hinnangute põhjal võivad õpingutest ja tööturult kõrvale jäänud noortega seotud kulud moodustada kuni 1% SKP-st). Kesine ligipääs noorsootöö- ja nõustamisteenustele lapseeas võib avaldada pikaajalist pärssivat mõju isiksuse arengule ja pidurdada oskuste arengut.

6. Noorte stardipositsioon tuleviku väljakutsete ning globaalsete trendidega toimetulekuks

Arvestades tulevikutrende ja kompleksseid väljakutseid, on noorte edukaks toimetulekuks oluline luua võimalusi seotud pädevuste omandamiseks (sh digipädevused, kriitilise analüüsi ja probleemilahendamise-, aga ka sotsiaal-emotsionaalsed oskused). Lisaks on oluline noorte teadlikkuse ning valmisoleku kasvatamine panustamaks tuleviku väljakutsete – nt tulevikutöö, keskkonnahoid, kliima, tervis ning tehnoloogia – lahendamisse. Eelnevasse annab noortevaldkond omapoolse panuse nt nutika noorsootöö ning digiturvalisuse edendamise läbi. Globaliseeruva ühiskonna taustal muutuvad ühe olulisemaks ka integratsioon, rändetaustaga noorte kaasamine ning keele- ja kultuuriliste erinevustega kohanemine, mida mitteformaalne õpe ning noortevaldkonna teenused samuti mõjusalt toetada saavad.

7. Noorte loomulik osalus neid puudutavate otsuste tegemisel

Noore kuuluvustunne ja kaasatuse tajus sõltuvad sellest, kas tema mõtteavaldused leiavad ära kuulamist ja arvestavat vastukaja kodus, koolis ja kogukonnas, kas ta tunneb kokku kuuluvust eakaaslastega ja kas ühised ettevõtmised on kogukonnas tähenduslikud. Noortel on vaja teadmisi, oskusi ja hoiakuid selleks, et ühiskonnas osaleda ja kaasa rääkida, aga ka laiemalt ühiskondlike muutustega toime tulla. Võimalus osaleda aitab vältida sotsiaalset apaatsust või vajadust ja soovi end radikaalselt väljendada. Osaluse suurendamiseks peab kaitsma noorte õigusi ja toetama nende kodanikuosalust, sh nende eakohast kaasumist esindusdemokraatiasse. See on tugeva kodanikuühiskonna arengu ning demokraatia püsimise alus.

8. Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) jätkusuutlikkus ja töötajaskonna väärtustamine kõigis Eesti piirkondades

Noortevaldkonna töötajate palgatingimused ja sotsiaalsed garantiid on võrreldes näiteks haridusvaldkonnas samaväärset tööd tegevate spetsialistidega oluliselt kehvemad. Erialase enesetäiendamise võimalused on piiratud. Oluline on suurendada ka erialase kvalifikatsiooniga töötajate arvu valdkonnas (eeskätt väljaspool suuremaid keskuseid). Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) jätkusuutlikkuse seisukohalt on oluline väärtustada noortega töötajaid, võttes seejuures arvesse, et erinevad tegevuskeskkonnad nagu avatud noorsootöö, noorte huviharidus ja huvitegevus, laagrid jm eeldavad osati ka eriomaseid vajalikke pädevusi ja erialast ettevalmistust ning oluline on ka noortega tegelevate vabatahtlike panus. Noortega töötavate spetsialistide positsioon ühiskonnas vajab tugevdamist.

Visioon. Eesmärgid, tegevussuunad, tegevused

Visioon

Aastal 2035 elavad noored kõigis Eesti piirkondades tervislikku ja täisväärtuslikku elu ning on võimestatud muutma kogukonda ja riiki selliselt, et Eestis on maailma parim keskkond kasvamiseks, elamiseks ja eneseteostuseks.

Üldeesmärk

Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Indikaator	Algtase	Sihttase 2035
1. Noorte usaldus riigi vastu (%)	56	70

Joonis 3. Strateegilised eesmärgid koos sõnastustest tuletatud iseloomustavate lühinimetustega

Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Strateegilised eesmärgid, tegevussuunad, tegevused

Strateegiline eesmärk 1:

HOOG – Noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade nügijad ning eestvedajad.

1.1. Ühiskonnas võetakse noori, nende pakutud lahendusi ja ideid tõsiselt:

- väärtustades kultuuri kestlikkuse tagamiseks noori ja noortekultuuri;
- luues võimalusi noorte ettevõtlusideede toetamiseks;
- toetades vähemate võimalustega ning välismaal elavate Eesti noorte kaasamist ettevõtlus-, loome- ja arendustegevustesse;
- tagades teenuste arendamisel noorte vajadustest ja väljakutsetest lähtuv järjepidev innovatsioon ja nutikate lahenduste väljatöötamine.

1.2. Toetatakse annete ja tugevuste avastamist ja arendamist:

- tagades noortele võimalused oma huvid ja annetega süvitsi tegeleda;
- tutvustades ja populariseerides erinevaid tegevusvaldkondi (sh lähtudes nii traditsioonidest kui uutest ühiskondlikest vajadustest johtuvatest arenguperspektiividest);
- luues noortele võimalusi suhtlemiseks oma ala professionaalidega.

1.3. Julgustatakse noorte ettevõtlikkust, loovust ja ideede kasvamist:

- tagades noortele võimaluse saada tuge, kasutada mentorlust ning avalikku ruumi ja vahendeid noorsootöös (sh noorte huvihariduses);
- tagades ettevõtluspädevuse arendamise võimalused sotsiaalse ettevõtluse, kogukonnatöö, loomemajanduse ning noorsootöö (sh osalusvõimaluste) kaudu;
- arendades noorte loovust ja väljendusvõimalusi läbi ühistegevuste, ideede ja kogemuste vahetuse, vabatahtliku tegevuse ning aktiivse osaluse erinevatel konkurssidel ja võistlustel;
- toetades noorte omaalgatust, võimalusi ideede arendamiseks ja turvaliseks katsetamiseks ning isetegemisest kogemuse saamiseks.

Indikaatorid	Algtaase	Sihttaase
1. 18–26-aastaste noorte juhitud mittetulundusühingute osakaal (%) aktiivsete mittetulundusühingute hulgas	4,2	8
2. Huvikoolis õppivate noorte osakaal (%) kõikide 7–26-aastaste noorte hulgas	29,9	35
3. Noorte omaalgatusprojektide arv (sh toetatud projektide % osakaal)	164 (71)	200 (75)
4. Noorte ettevõtjate osakaal (%) kõikide 18-26 aastaste noorte hulgas	3,8	10

Strateegiline eesmärk 2:

OSA – Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud.

2.1. Luuakse eeldused noorte usalduse kasvuks riigi vastu ja oma riigiga seotuse tugevdamiseks:

- suurendades teadlikkust ning väärtustades noorte õiguseid, sh õigus vabale ajale ja õigus otsustada oma ajakasutuse üle;
- tagades noorte võimalused avalikku ruumi kasutada ja kaasates noored avaliku ruumi kujundamisse ning kaasates noori neile suunatud ja neid puudutavate teenuste disainimisse;
- avades noorte potentsiaali riigi arendamisel (sh riigikaitse kaasumine, hoiakute kujundamine ja osalusvõimalused näiteks keskkonna, turvalisuse, julgeoleku või lõimimise küsimustes).

2.2. Tagatakse kõigi noorte kaasärääkimise võimalus ja arvamuse ärakuulamine kõigil tasanditel:

- suurendades osaluse eelduseks olevat teadmist noorte tegelike vajaduste ja olude tundmist noortevaldkonna seire- ja analüüsi süsteemi kaudu;
- luues noortele eeldused arvamuse ning selle väljendamise harjumuse ja oskuste kujundamiseks (sh edendades koolidemokraatiat kõikidel haridustasemetel ning võimaldades loovat eneseväljendust läbi noorte huvihariduse);
- võimaldades lihtsaid ja mugavaid eri vormides kaasärääkimise võimalusi (sh pöörates tähelepanu riskirühmade ning välismaal elavate Eesti noorte esindatust ja osalust toetavate lahenduste arendamisele);
- andes noortele tagasisidet nende arvamusega arvestamise kohta, näidates nende osaluse reaalsel mõju ja seeläbi suurendes nende motivatsiooni arvamust avaldada;
- arendades ministeeriumide ja kohalike omavalitsuste kaasamisvõimekust, mh ministeeriumides noorte kaasamiseks valdkondlike lahenduste ja vastutusvõrgustike loomise ning otsustajate ja ametnike koolitamise kaudu;
- luues noorte kaasärääkimisvõimaluste suurendamiseks peaministrit nõustava üksusena riiklik noorte nõukogu ning presidendi kantselei juurde noorte ümarlaud.

2.3. Võimestatakse noori olema aktiivsed kodanikud:

- tagades noortele võimalused esindusdemokraatiasse kaasamiseks, mis mh toetaks valimisaktiivsuse kasvu;
- toetades noorteühinguid ja noorte osaluskogusid noorte kaasamisel ning tagades parimate kaasamispraktikate koondamise ja leviku;
- toetades noorte omaalgatusi kohalikul tasandil;
- toetades noorte osalust ja tähenduslikku panustamist kogukonnas (sh vabariiklaste juhtimine ja vabatahtlik tegevus).

Indikaatorid	Algtase	Sihttase
1. Osalusvormide arv	79	hoida taset
2. Toimiva osaluskoguga kohalike omavalitsuste osakaal (%) kõigist omavalitsustest	89,9	hoida taset
3. 18–26-aastaste kandidaatide osakaal (%) kõigi kohalike omavalitsuste volikogu valimiste kandidaatide hulgas	6,5	13
4. 15-26-aastaste noorte osakaal (%), kes on osalenud organiseeritud vabatahtlikus tegevuses	täpsustub	täpsustub

Strateegiline eesmärk 3:

ISE – Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks.

3.1. Tagatakse kvaliteetse noorsootöö (sh noorte huvihariduse) regionaalselt ühtlane kättesaadavus:

- luues noortele süsteemsemaid võimalusi enda avastamiseks, silmaringi avardamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks erinevates noorsootöö tegevustes (sh noorte huvihariduses), nt rahvusvaheline koostöö, vabatahtlik tegevus jmt;
- suurendades kõigi noorte huvi avastamiseks ja võimalikuks arendamiseks esmaseid kokkupuuteid noorsootööga (sh noorte huviharidusega) ning otsides viise noorsootöös mitteosalevate noorte kaasamiseks;
- parandades noorteinfo kvaliteeti, kättesaadavust ja süsteemset arendamist, sh noorte üldiseid meediakirja- ning digioskuseid;
- luues noortele täiendavaid ning kvaliteetseid võimalusi erinevates kunstides;
- toetades noori tervisliku eluviisi kujundamisel, sh avardades võimalusi liikumisharrastuse ja spordiga tegelemiseks, tõstes teadlikkust mitmekesise ning tasakaalustatud toitumise olulisusest ja vaimse tervise toetamise võimalustest;
- suurendades kõigi noorte huvi MATIK¹ - ning keskkonnateaduse huvialade vastu, sh ligipääsu, osalusvõimalusi ja nende kvaliteeti;
- suurendades (eeskätt erivajadustega) noorte juurdepääsu noorsootööstutustele (sh huvikoolidele) ja parandades nende taristut;
- suunates kohalikke omavalitsusi tagama vähemalt ühe noorsootöö eest vastutava täiskoormusega töötaja olemasolu;
- toetades 18–26 aastaste noorte võimalusi osaleda noorsootöö tegevustes (sh noorte huvihariduses) võrdselt teiste eärühmadega.

3.2. Toetatakse noorsootöö (sh noorte huvihariduse) järjepidevat arengut ning suurendatakse võimekust süvitsi toetada noorte oskuste, teadmiste, hoiakute, mõtestatud õppimise ja tugevuste arengut eri valdkondades:

- rikastades noorsootöö (sh noorte huvihariduse) vorme ja mitmekesistades metoodikat, tagades teenuste mobiilsuse ja dünaamilisuse ning suurendades andmepõhiste lahenduste ja uuenduste kasutamist (sh läbi nutika noorsootöö lahenduste) teenuste pakkumisel ja analüüsil;
- luues senisest enam süsteemseid aluseid noorsootöö (sh noorte huvihariduse) kvaliteedi määramiseks, kirjeldades noorsootöö teenuseid ja nende kvaliteedikriteeriume;
- tagades noorte osaluse, avatud noorsootöö, noorte huvihariduse ja –tegevuse jt noorsootöö teenuste kvaliteedi arengu toetamine keske kvaliteedianalüüsi ja arenguseire kompetentsikeskuse abil;
- luues süsteemne alus järjepidevaks noorsootöö teadmuse talletamiseks;
- luues enam võimalusi noorsootöö tegevuste (sh noorte huvihariduse) tulemuslikkuse ja mõju analüüsiks, teadmuspõhiseks arendamiseks ning kutseala väärtustamiseks ja nähtavaks tegemiseks ühiskonnas;
- kindlustades noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi abil kõikehõlmav, noortevaldkonna jaoks tähenduslik teenuste, nende tulemuste ja mõju analüüs ning arenguseire;
- tagades noorsootöös (sh noorte huvihariduses) omandatud pädevuste mõtestamine, väärtustamine, arvestamine ja tunnustamine (eeskätt formaalhariduses);
- kasvatades kohalike omavalitsuste kui peamiste noorsootöö (sh noorte huvihariduse) korraldajate andmealast teadlikkust ja võimekust noorsootöö kvaliteeti arendada.

¹ MATIK (ingl. STEAM ehk matemaatika, teaduse, tehnoloogia, inseneeria ning kunstide ühendõpe) – loodus- ja täppisteaduste ning kunstide praktilise kallakuga lõimitud õpe, mis sageli hõlmab ka loovat tehnoloogiakasutust.

3.3. Soodustatakse noortevaldkonna töötajaskonna (spetsialistid ja juhid, vabatahtlikud ja palgalised) pädevuste arengut ja järelkasvu valdkonna jätkusuutlikuseks kõigis Eesti piirkondades:

- tagades piirkondlikud võimalused omandada noorsootöö alal kõrgharidus bakalaureuse- ja magistritasemel;
- käivitades ülemineku erialase kvalifikatsiooni kohustusele noortevaldkonnas;
- tagades kvaliteetsed ja mõjusad täienduskoolituse võimalused (sh koolitustel osalemise võimaldamine tööandja poolt);
- luues huvikoolide töötajatele mitmekülgeks professionaalseks arenguks enam asjakohaseid koolitusvõimalusi;
- toetades noorsootöö kutsekogukonna, professionaalse identiteedi ja karjäärimudelite arengut;
- käivitades tugimeetmed alustavatele noorsootöötajatele;
- arendades välja huvikoolides tööd alustavatele spetsialistidele täiendus- ja arendusprogrammid;
- tagades noortevaldkonna töötajate süsteemse ja järjepideva tunnustamise;
- tagades töötajatele tööõnne soodustava töökeskkonna;
- kindlustades väärilise töötasu, mis on samaväärne (nt haridusvaldkonna) sarnaste spetsialistide palgatasemega.

Indikaatorid	Algtase	Sihttase
1. Kohalike omavalitsuste osakaal (%), kus noorsootöö teenused on vähemalt „edasijõudnu” tasemel	50	75
2. Noorsootöö teenustega rahul olevate noorte osakaal (%)	87	90

Strateegiline eesmärk 4:

KINDLUS – Noorte üksijäämist ja eemaldumist märgatakse ning ennetatakse kindlustunnet suurendava turvavõrgustiku abil.

4.1. Tagatakse kõikidele noortele võrdsed võimalused parandada oma elukvaliteeti ja saada selleks vajalikku tuge kõigis Eesti piirkondades:

- tugevdades noorsootöö rolli noorte omavahelise märkamise ja hoolivuse arendamisel;
- toetades noorte üleminekut tööellu ja arendades meetmeid tööturutõrjutuse vähendamiseks;
- tõhustades noorte heaks töötava tervikliku tugi- ja turvavõrgustiku toimimist (sh sotsiaaltöö, noorsootöö, hariduse, siseturvalisuse ja korrakaitse valdkondade vahel);
- pakkudes noortele tuge nende iseseisvumisel;
- kasvatades noorte ohuteadlikkust ning vähendades riskikäitumist;
- tõhustades noorte eemalejäämise märkamist formaalhariduses ja vajaduse korral sekkumist haridus-, sotsiaal- ja noorsootöötajate koostöös;
- selgitades välja ja kõrvaldades noorte ees seisvad takistused (sh geograafilised, füüsilised, vaimsed, sotsiaalmajandusliku olukorra, tervise või vanusega seotud takistused);

4.2. Soodustatakse riskirühmade sotsiaalset kaasatust ning vähendatakse noorte eemale- ja üksijäämise riski:

- tagades noortele vajaliku toe, teenuste (nt nõustamine, jätkutugi, heastamine) kättesaadavuse ja info toe võimaluste kohta, sh läbi olemasolevate tugivõrgustike (raamatukogud, sotsiaaltöö võrgustikud);
- toetades noori, kes on erinevatel põhjustel jäänud õpingutest, tööturult ja/või täiendkoolitustest eemale;
- pöörates meetmete arendamisel erilist tähelepanu tervisest tulenevate erivajaduste tõttu eemalejäämise riskis noortele;
- suurendades haridussüsteemist välja langenud noorte võimalusi õpingute paindlike ja mitmekülgsede õpiteede kujundamiseks;
- tõhustades mobiilset noorsootöö ja erinoorsootöö toimimist;
- suurendades ühiskonna teadlikkust, mis vähendaks noorte (häbi)märgistamist või halvustamist.

4.3. Suurendatakse mõistmist noorte riskikäitumise ja tõrjutusriski põhjustest ning teenuste vastavust noorte vajadustele:

- lähtudes noortele suunatud sekkumiste arendamisel, nende mõju ja kulutõhususe hindamisel teadustulemustest ja praktilistel kogemustel põhinevast parimast teadmusest;
- kaardistades noorte vaimse tervise probleemide algpõhjuseid ja toetades terviklahenduste arendamist;
- kasvatades teenuste mõju ja kulutõhususe hindamise kvaliteeti, lähtudes mitmekülgsedest teadmistest, praktikast (sh sidusvaldkondade partnerite kogemustest) ja noorte vajadustest ning teadustulemustest;
- luues ja katsetades eri asutuste koostöös tõrjutusriskis noorte toetamisele suunatud uusi meetodeid ja lahendusi, lähtudes Eesti vajadustest.

Indikaatorid	Algtase	Sihttase
1. 15–26-aastaste noorte osakaal (%), kes hindavad, et tugi on kättesaadav	täpsustub	täpsustub
2. 15-29-aastaste osakaal (%), kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-staatuses noored)	9,8	8,5

Arengukava juhtimine ja rakendamine

Arengukava kinnitab Vabariigi Valitsus, kes esitab selle enne kinnitamist Riigikogule arutamiseks. Arengukava elluviimist koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium ning elluviimisesse panustavad kõik asjakohased ministeeriumid oma valdkonna piires.

Arengukava elluviimine põhineb noortepoliitika kaasaval juhtimisel ja korraldusel. Tagatud on, et noortepoliitika on valdkonnaülene ning põhineb noorte tegeliku olukorra ja vajaduste mõistmisel ning noorte kaasamisel. Valdkonna juhtimise aluseks on toimiv noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteem, mis mh tagab noortevaldkonna teenuste tulemuslikkuse ja mõju analüüsi ning arenguseire. Toimub järjepidev noortekeskse poliitikakujundamise hindamine kaasates Eesti Noorteühenduste Liitu.

Arengukava elluviimist ja aruandlust toetab laiapõhjaline juhtkomisjon. Komisjoni tööd juhib Haridus- ja Teadusministeerium ning komisjoni kuuluvad Sotsiaalministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Rahandusministeeriumi ning Riigikantselei esindajad. Lisaks on juhtkomisjonis kaalukas roll noorte esindajatel, kaasatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi strateegilisi partnereid ning valdkonna eksperte. Juhtkomisjoni koosseisu kinnitab haridus- ja teadusminister. Komisjon annab nõu ministrile, toetab arengukava elluviimisel valdkondade vaheliste seoste ja mõjude arvesse võtmist ning analüüsib aruandeid ja hindab arengukava eesmärkide poole liikumist. Juhtkomisjon annab soovitusi programmide algatamiseks, muutmiseks ja lõpetamiseks, toetudes nendes otsustes valdkonna arengukavaga seotud tulemusaruannetele, ning annab hinnangu arengukava muutmise ja lõpetamise kohta. Komisjoni töö põhineb noortevaldkonna seirel, sh Haridus- ja Teadusministeeriumi korraldusel koostataval noorte olukorda ja valdkonna arengut seiraval riiklikul noorteraportil. Komisjon konsulteerib Haridus- ja Teadusministeeriumi juures tegutseva noortevaldkonna nõukoguga (selle olemasolul).

Arengukava viiakse ellu noortevaldkonna programmi ja vajadusel ühendprogrammi kaudu. Programmides on esitatud ajakava ja vastutajate kaupa konkreetsed tegevused ja nende nelja (1+3) aasta maksumus. Programmid koostatakse riigieelarve strateegia (RES) planeerimise käigus ning vaadatakse üle igal aastal, et tagada kooskõla muutuva väliskeskonna ja RESiga. Programmis määratakse arengukava alaeesmärkide saavutamisele suunatud poliitikainstrumendid, tegevused, mõõdikud, rahastamiskava. Programmide sisu arutab juhtkomisjon enne RESi kinnitamist. Programme tõhustatakse vajaduse korral pärast riigieelarve kinnitamist. Programmi kinnitab haridus- ja teadusminister. Ühendprogrammi korral kinnitavad selle kõik programmis osalevad ministrid.

Arengukava aruandlus toimub programmide kaupa ja vajaduspõhiste hindamiste kaudu. Arengukava eesmärkide täitmist hinnatakse vähemalt kaks korda arengukava elluviimise perioodil, sh toimub viimane vahehindamine mitte hiljem kui kolm aastat enne arengukava lõppu. Arengukava täitmise kohta koostab Haridus- ja Teadusministeerium igal aastal tulemusaruande.

Seosed teiste valdkondlike arengukavadega

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks ja tegevuste elluviimiseks on oluline tagada, et noortevaldkonna meetmed toimiksid koosmõjus teiste valdkondade omadega. Noortevaldkonna arengukava tegevussuundadel ja tegevustel on ühisosa järgmiste Euroopa Liidu tasandi poliitikate ja riiklike strateegiadokumentidega:

Euroopa Liidu noortestrategia 2019–2027 kaasamisettepanekud – edendada noorte demokraatlikku osalust ühiskonnas, kaasata noori ja noorsootöö korraldajaid kõigil valitsemistasanditel ja arendada uusi alternatiivseid osalusvorme – on sõnastatud noortevaldkonna arengukava tegevustena. Arengukava toetab ka noorsootöö ja selle kvaliteedi arendamist puudutavaid ettepanekuid ning tõenduspõhise poliitika elluviimise põhimõtet.

Strategia „Eesti 2035“ püstitab viis strateegilist sihti, mille saavutamisele noortevaldkonna arengukava kaasa aitab. Sihiga „Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed“ seostub noorte võimestamine olemaks aktiivne kodanik ning noore seotuse tugevdamine Eesti riigiga. Selleks vajalike oskuste ja hoiakute kujundamist toetab noorsootöö. Siht „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ seondub iga noore potentsiaali avamisega ja talle sobiva noorsootöö kättesaadavuse tagamisega. Sihi saavutamist toetab ka tõrjutusriskis noorte toetamine ja tõrjutuse algpõhjuste analüüsimine. „Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ haakub noortevaldkonnaga nii sihtrühma kui tegevuste osas – noorte kaasamine avaliku ruumi korraldamisse ja nutika noorsootöö arendamine, mis toetab (digi)ruumi ligipääsetavuse parandamist. Nutikas noorsootöö seostub ka sihiga „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“, mida toetab noorte võimestamine, toetades nende ettevõtlikkust, ideeid ja omaalgatust. Siht „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“ seondub noorte olukorra seire, kogutud tulemuste analüüsi ning andmepõhise noortele suunatud sekkumiste ja avalike teenuste disainimisega.

„Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030“ sõnastab säästva arengu eesmärgid, mille saavutamisele noortevaldkonna arengukava aitab kaasa, tagades vajalike oskuste arendamise ja ettevalmistuse noorte osalemiseks tööhõives ja ettevõtluses. Ühisosa on ka digipädevuste edendamine, eritählepanu suunamine noortele, kes ei õpi ega tööta, ja kaasava valitsemiskultuuri tagamine, mis toetaks noorte osalust kõikidel valitsemistasanditel.

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 (koostamisel) ja noortevaldkonna arengukava ühine fookus on mitmekülgsede õpiteede toetamine ja noort võimestavad lähenemised. Formaalariduse ja mitteformaalariduse tegevuste kaudu tekib noorel terviklikum pilt oma potentsiaalset (võimetest ja vajadustest) ning teadlikkus kättesaadavatest võimalustest. Nutikas noorsootöö toetab noorte digipädevuste arendamist. Lisaks toetavad noorsootöö teenused ja -tegevused noore sujuvat tööturule sisenemist ning loovad eelduse seal edukaks tegutsemiseks.

Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 tegevussuund toetava ettevõtluskeskkonna loomisel panustab noorte ettevõtlikkuse ning tulevikutööga kohanemisse (sh tugi ettevõtlusega alustamiseks ning töö- ja lepingusuhete korrastamine).

Kodanikuühiskonna programmi visioon aastani 2030 hõlmab osaluskohvikute kui noortevaldkonnas arendatud ja tunnustatud konsulteerimisformaadi laiemat levitamist eesti ja vene emakeelega noorte hulgas. Samuti osutatakse programmis, et noored on kodanikuühiskonna kestvuse eeldus, nende osaluse toetamiseks on oluline lõimida noorsootöö, vabaihenduste ja kooli tegevusi. Vabatahtliku töö populariseerimine ja ühenduste annetuste kogumise süsteemi mängulisemaks muutmine noortevaldkonna kaasabil loob eeldused noorteühingute tegevusvõimaluste parandamiseks ning täiendavaid võimalusi arvamuse avaldamiseks, ühistegevuseks või omaalgatuste elluviimiseks.

Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 lähtub alkoholi rohelise raamatu prioriteedist tagada noorele toetav keskkond kasvuks ja arenguks ning osutab vajadusele keskenduda vaimse tervise probleemide varajasele märkamisele elukaare üleselt (sh eneseabiotskuste arendamine erinevates vanuserühmades). Noortevaldkonna visioon toetada tervislikku ja täisväärtuslikku elu aitab selle eesmärgi saavutamisele kaasa.

Heaolu arengukava 2016–2023 toob tööelus osalemist toetava poliitikainstrumendina välja noore võimalusi piiravate takistuste vähendamise, mis on ka noortevaldkonna arengukava üks tegevusi, ning vajaduse luua eeldused noore sujuvaks siirdumiseks haridussüsteemist tööturule. Noortevaldkonna arengukava seab eesmärgiks tagada õpingutes, tööturul ja täienduskoolitustes mitteoalevatele noortele tugivõrgustik (kaasates selleks noorsootöö teenusepakkujad ja noorsootöötajad) ja teadlike (karjääri)valikute langetamiseks vajalik nõustamine.

Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 toob esile noorsootöö positiivse mõju noorte sotsiaalsete oskuste arendamisel ja erinevate (sh noortevaldkonna) partnerite kaasabil tehtava ennetustöö olulisuse.

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030 sätestab prioriteetse arengusuunana noortele eakohaste ja turvaliste olude tagamise liikumisharrastusteks ja sportimiseks, mis on kooskõlas noortevaldkonna arengukava tegevusega, millega noori toetatakse tervisliku eluhoiaku omandamiseks sobivate võimaluste leidmisel.

Kultuuri arengukava 2021-2030 (koostamisel) seab eesmärgiks kultuuri hoidmise ja arendamise. Noortevaldkonna arengukavas rõhutatakse vajadust väärtustada noortekultuuri ja tagada noortele võimalus osaleda kultuuriloomes.

Sidusa Eesti arengukava 2021-2030 (koostamisel) seab sihiks rahvastiku kestlikkuse ja arengu tagamise. Noortevaldkonnas seatakse sihiks iga noore annete maksimaalne välja arendamine.

Välispoliitika arengukava 2030 pöörab tähelepanu rahvusvahelise koostöö edendamisele (sh noortevaldkonnas) ning teadlikkuse tõstmisele välispoliitikast.

Riigikaitse arengukava 2017-2026 rõhutab vajadust Eesti ühiskonna sidususe ning usalduse suurendamiseks riigi vastu. Selleks vajalikku teadlikkust ning kaitsetahted edendatakse noorte kodanikuhariduse osana. Usaldusele pannakse alus muuhulgas noorte isamaalise kasvatuse ja riigikaitseõpetuse kaudu.

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 sätestab ühe prioriteetse tegevussuunana maa- ja rannapiirkonna arengu, mis hõlmab endas muuhulgas ka noortele suunatud tegevuste edendamist.

Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 pöörab tähelepanu noorte õigusrikkumiste ennetamisele ning vajaliku toe tagamise olulisusele, mida noortevaldkond saab toetada riskikäitumise põhjuste väljaselgitamise, riskistaatusesse sattumise ennetamise, kvaliteetsete noorsootöö teenuste ja turva- ning tugivõrgustiku tagamise läbi.

Noortevaldkonna koostöö Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonidega

Euroopa tasandi noortepoliitika lähtub suuresti Euroopa Liidu (EL) üldistest eesmärkidest – kaasava ühiskonna kujundamine ning kodanike heaolu ja Euroopalike väärtuste kaitsmine – ning väärtustest (inimväärikus, inimõigused ja demokraatia). Need on olulised lähtekohad noortepoliitika kujundamisel nii Euroopa tasandil kui ka Eestis. EL noortepoliitika lähtub subsidiaarsuse põhimõttest ning liikmesriikide koostöö noortevaldkonnas toimub avatud koordineerimise meetodil info ja kogemuste vahetamise kaudu.

Liikmesriikide noorteministrid ja EL institutsioonid on ühiselt kokku leppinud koostööraamistikku – Euroopa noortestrateegia perioodiks 2019–2027 – ning seda toetava töökava, kus on esitatud nii soovituslikud eesmärgid ja oodatavad tulemused kui nende seos Euroopa noorte eesmärkidega. Tegevuste eesmärkidele vastavust, häid praktikaid ja strateegia rakendamise tulemusi hindab Euroopa Komisjon ning neid kajastatakse EL noortearuandes.

Euroopa noortestrateegia 2019–2027

Noortestrateegia eesmärgid perioodiks 2019–2027 hõlmavad noori puudutavate poliitiliste otsuste täiustamist, noorte toetamist iseseisvas elus toimetulekuks (sh vaesuse ja diskrimineerimise vähendamine) ning nende võimestamist kodanikuaktiivsuse väljendamiseks. Strateegia näeb ette valdkondadevahelise koostöö tugevdamist kõigil otsustustasanditel, püüeldes koostöö, noorte suurema kaasatuse ja meetmete koostöö suunas.

Strateegia juhtpõhimõtete kohaselt tuleb kõigis noori käsitlevates poliitikameetmetes ja tegevustes lähtuda järgnevatest põhimõtetest:

- **Võrdsus ja mittediskrimineerimine.** Võidelda diskrimineerimise kõikide vormide vastu, sealhulgas vähendada vanusepõhist diskrimineerimist ja toetada soolist võrdsuslikkust.
- **Kaasatus.** Pöörata tähelepanu noortele kui heterogeensele sihtrühmale, arvestades nende erineva tausta, vajaduste, elutingimuste ja huvidega ning seades prioriteediks vähemate võimalustega noored ja/või need, kelle hääl võib jääda märkamata.
- **Osalemine.** Toetada noorte ja noorteorganisatsioonide sisulist osalemist neid puudutavate poliitikameetmete ja tegevuste väljatöötamises ja rakendamises, pöörates tähelepanu digitaalsele kommunikatsioonile ja demokraatlikku kodanikuosalust mõjutavatele muutustele.
- **Ülemaailmne, Euroopa, riigi, piirkonna ja kohalik mõõde.** Arvestada noorte arvamusega kõigil tasanditel, sealjuures arvestada kestliku mõju tagamiseks poliitika rakendamisel seoseid piirkondliku ja kohaliku tasandiga (toetada rohujuuretasandit).
- **Paralleelne lähenemisviis.** Käsitleda noortele suunatud poliitikameetmeid valdkondade üleselt, teisisõnu vaadelda meetmete mõju nii noortevaldkonnas kui ka teistes poliitikavaldkondades.

Strateegia kutsub liikmesriike üles tegelema põhivaldkondadega – noorte kaasamise, ühendamise ja võimestamisega, pöörama tähelepanu pädevuste omandamisele informaaalses ja mitteformaalses õppes ning parandama ligipääsu kvaliteetsetele noorsootöö teenustele.

Euroopa Liidu noortedialoog

Noortedialoog on noorte ning poliitikakujundajate, ekspertide, teadlaste ja kodanikuühiskonna oluliste osaliste vaheline konsulteerimine, et seada üleeuroopalise noortepoliitika koostöö, rakendamise ja võimalike järelmeetmete prioriteete. Dialoog toimub 18-kuulistes tsüklites, mis keskenduvad vähemalt ühele ELi noortestrateegia prioriteedile. Noortedialoog järgib EL noortestrateegia põhimõtteid ning taotleb tõenduspõhist poliitikakujundamist. Tsükli lõpetab noorteministrite nõukogu otsus edasiste tegevuste osas. Dialoogi tööd liikmesriikides koordineerib riiklik tööühm, mida Eestis juhib Eesti Noorteühenduste Liit.

Euroopa noorte eesmärgid

Noorte, poliitikakujundajate teadlaste ja teiste huvirühmadega peetud arutelude ning EL noortedialoogi VI tsükli tulemuste põhjal kujunesid EL noortestrateegiat toetavad Euroopa noorte eesmärgid. 11 eesmärki kirjeldavad EL tasandi poliitikavaldkondade sihte, mis on noortevaldkonna jaoks olulised, annavad strateegia elluviimist toetava töökava lähetekoha ning on rakendatavad liikmesriikide tasandil.

Noorte kaasamine ELis. Tagada tähendusrikas noorte kaasatus ja dialoog kõigil otsustustasanditel ning võrdne ligipääs erapooletule ja noortesõbralikule teabele EL toimimisest ja tegevusvõimalustest (erinevad haridusprogrammid). Pöörata tähelepanu noorteprogrammide rahastamisele ning nende mõjuvuse ja toime hindamisele.

Kõigi sugude võrdõiguslikkus. Välistada stereotüübid haridussüsteemis, pereelus, tööturul, meedias ja teistes eluvaldkondades, tagades võrdsed õigused, ligipääsu ja võimalused.

Kaasav ühiskond. Suurendada sotsiaalset sidusust, jõudes marginaliseeritud noorteni, suurendades teadlikkust nende ligipääsetavatest kohtadest ja võimalustest ning tagades osaluse otsustusprotsessides.

Teave ja konstruktiivne dialoog. Tagada eetikareegleid ja kvaliteedistandardeid järgiva noortesõbraliku teabe kättesaadavus ning kasvatada noorte vastutustunnet ja kriitilisust erinevatel platvormidel leviva teabe suhtes digitaalse kirjaoskuse arendamise abil.

Vaimne tervis ja heaolu. Pöörata tähelepanu teavitustegevustele ja ennetusmeetmetele (sh individuaalsete oskuste ja tugevuste arengule) ja tagada kvaliteetsete raviteenuste kättesaadavus.

Maapiirkondade noorte kaasamine. Tagada ligipääs haridusele ning kvaliteetsete tööturu- ja noorsootöö teenuste kättesaadavus maapiirkondades, toetada noorte osalemist kogukonna ja kohaliku tasandi kuvandi tugevdamisel.

Kvaliteetne tööhõive kõigile. Tagada võrdsed võimalused kõikidele noortele, sotsiaalne kaitstus, õiglasel töötingimused ning ligipääs kvaliteetsetele töökohtadele, praktika- ja vabatahtliku töö võimalustele. Valmistada noori ette muutuva tööturu ja tulevikutöödega kohanemiseks ning toetada sujuvat üleminekut haridusest tööturule.

Kvaliteetne haridus. Luua ja rakendada personaalsemat, osalusel ja koostööl põhinevat õppijakeskset lähenemist, anda noortele vajalikud eluoskused ning tagada ligipääs tunnustatud ja piisavalt rahastatud mitteformaalsele õppele ja kodanikuharidusele.

Koht ja osalusvõimalused kõigile. Suurendada noorte võrdset esindatust valimisprotsessides, valitud organites kui teistes otsustusorganites kõikidel ühiskonnatasanditel. Parandada erineva taustaga noorte võimalusi osalemiseks läbi virtuaalruumide, avatud ja ligipääsetavate noortekohtade ja jätkusuutliku kvaliteetse noorsootöö tegevuste.

Jätkusuutlik roheline Euroopa. Teadvustada igapäevategevuste mõju keskkonnale, arvestada poliitika kavandamisel keskkonnamõjudega ning luua eeldused keskkonnasäästlike lahenduste ja taristute kasutamiseks.

Noorteorganisatsioonid ja Euroopa programmid. Parandada ligipääsu Euroopa noorteprogrammidele, seostada need paremini noorteorganisatsioonide tegevuse ja haridussüsteemidega ning tagada piisavate ressursside olemasolu.

Lisaks eeltoodule toetavad eesmärgid EL nõukogu ja Euroopa Komisjoni algatusi. Näiteks toetab eesmärk „kaasav ühiskond“ EL nõukogu strateegilise agenda 2019–2024 elluviimist ning eesmärk „kvaliteetne tööhõive kõigile“ Euroopa Komisjoni noortegarantii algatust.

Rahvusvahelised noorteprogrammid ja tegevusvõimalused

EL tasandil toetavad noortevaldkonna koostööd programmid Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpus.

Erasmus+ on Euroopa Liidu programm, mille kaudu rahastatakse rahvusvahelisi projekte haridus, spordi- ja noortevaldkonnas. Erasmus+ programmi eesmärgke teostatakse peamiselt projektitoetuste abil. Noortevaldkonnas toetatakse Erasmus+ programmi kaudu noorte osalust, ettevõtlikkust ja eneseteostust, tugevdatakse noorsootöö kvaliteeti ja rahvusvahelistumist ning soodustatakse noortepoliitika arengut.

Tegevusvõimalused hõlmavad noortevahetusi, noorte osalusprojekte, rahvusvahelisi noortealgatusi, noorsootöötajate õpirännet ja organisatsioonide strateegilist koostööd noorsootöö arendamisel. Elluviidavad projektid toetavad noorte pädevuse arengut, tööhõivet ja aktiivset osalemist ühiskonnas ja demokraatlikus elus, soodustavad teadmis- ja tõenduspõhise noortepoliitika arengut ja valdkonna poliitikate kujundamist, mitteformaalse ja informaalset õppimise tunnustamist, kultuuridevahelist dialoogi, sh suurendavad solidaarsust ja kaasatust, tõstavad noorsootöö kvaliteeti ja/või soodustavad koostööd noorsootöö ja teiste valdkondade vahel (tööturg, haridus jm) või tugevdavad rahvusvahelist noorsootööd.

Euroopa Solidaarsuskorpus on Euroopa Liidu programm, mis annab Euroopa noortele ja organisatsioonidele võimalused nii koduriigis kui välismaal 2–12 kuud kestvate solidaarsusprojektide ellukutsumiseks või vabatahtlikus tegevuses osalemiseks, et rajada ühiselt hoolivam ühiskond ning reageerida ühiskondlikele väljakutsetele hariduse, kultuuri, noorsootöö, keskkonna, sotsiaalteenuste, inimõiguste jt valdkondades.

Solidaarsuskorpuse programmis saavad osaleda noored vanuses 18–30 eluaastat. Programmis on oodatud osalema ka kõik sotsiaalselt vastutustundlikud organisatsioonid, kes soovivad panustada noorte ja ühiskonna arengusse. Programmi ülesanded on avatud ühiskonna kujundamine, kultuuridevaheline õppimine, kodanikuaktiivsuse toetamine ja kogukondade kaasamine. Tegevused hõlmavad kohalikke solidaarsusprojekte, töö- ja praktikaprojekte ning vabatahtlikku teenistust.

Euroopa Nõukogu ja ÜRO

Euroopa Nõukogu noortevaldkonna koostöö, mis lähtub tugevast kodanikuühiskonnast (sh noorte osalusest) inimõiguste kaitsest, sotsiaalsest ühtekuuluvusest ja kultuurilisest mitmekesisusest, toimub liikmesriikide ja noorteorganisatsioonide vahel eri formaatides. Kahel korral aastas kogunevad noortevaldkonna juhtkomitee (Steering Committee for Youth, CDEJ) ja noorte nõuandev kogu (Advisory Council on Youth, AC), lisaks toimuvad nende ühisistungid (Joint Council on Youth, CMJ). Noorte ja ametnike esindajate koosotsustuskohaks on programmitomitee (Programming Committee on Youth), mis jälgib ja hindab Euroopa noortekeskuste ning Euroopa Noortefondi tööd.

Noortevaldkonna koostööd reguleerib noortevaldkonna strateegia 2030, mille prioriteedid on noorte tähendusliku osaluse laiendamine ja teadlikkuse parandamine erinevatest panustamise võimalustest kõigil otsustustasanditel ning noortevaldkonna mõjusat toimimist soodustava tegevuskeskkonna arendamine. Prioriteetide saavutamisel on olulisel kohal noorsootöö vahendid ja toetav õigusraamistik.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) pöörab noortevaldkonnale tähelepanu noorte võimendamise ja kaasamisega kõrgetasemelistesse aruteludesse (ÜRO noordelegatide programm), ülemaailmselt noorte(valdkonna)ga väljakutseid analüüsiva raportiga „United Nations – World Youth Report“ ning strateegiliste eesmärkide kaudu, mille elluviimise vastutust jagatakse liikmesriikidega. Praegu kehtib ÜRO noortestrategia „Youth2030: The United Nations Strategy on Youth“, mille visioon on iga noore potentsiaali maksimaalne avamine ja rakendamine ühiskonnas muutuste ellukutsumiseks. Strateegia rõhutab vajadust pöörata tähelepanu noorte kaasatusele ja rakendamisele, arvestades muuhulgas säästva arengu eesmärkidega. Lisaks eelnevale on ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2250 (2015) esimene rahvusvahelise poliitika raamistik, mis tunnistab noorte positiivset rolli konfliktide ennetamisel ja lahendamisel, vägivaldse ekstremismi tõrjumisel ja rahu loomisel. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonile 2250 järgnes sõltumatu noorte, rahu ja julgeoleku edenemise uuring: puuduv rahu (2018) ja ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2419 (2018).

Arengukava maksumuse prognoos

Aasta	Kulu selgitused
	Noortevaldkonna programm (mln EUR)
2021	30,47
2022	23,83
2023	25,72
2024	25,50
2025	24,52
2026	25,28
2027	22,33
2028	22,33

Aasta	Kulu selgitused
	Noortevaldkonna programm (mln EUR)
2029	22,33
2030	22,33
2031	22,33
2032	22,33
2033	22,33
2034	22,33
2035	22,33

Prognoosis on välja toodud eeldatav maksumus miljonites eurodes.

Noortevaldkonna arengukava 2021–2035 lisad

Lisa 1. Noortevaldkonna praegune olukord

28

Lisa 2. Mõõdikute metoodika ja allikad

32

Lisa 3. Arengukava koostamise protsess ja kaasamine

35

Lisa 4. Noortevaldkonna panus ÜRO säästva arengu eesmärkidesse

37

Lisa 5. Mõjude hindamine

39

Lisa 6. Kasutatud allikad

43

Lisa 1. Noortevaldkonna praegune olukord

Noorte osalus ja ühiskondlik aktiivsus

Noorte osalust arendatakse noorteühingute, osaluskogude, õpilasesinduste ja teiste osalusvormide kaudu. Noorte osaluskogud võimaldavad noortel osaleda otsustamisprotsessis ja kaitsta oma huve neid puudutavates valdkondades nii kohalikul kui riiklikul tasandil. 2019. aastal tegutses noorte osaluskogu (noortevolikogu või aktiivgrupp) 72 omavalitsuses. Noorteühing on mittetulundusühing, mille liikmetest vähemalt kaks kolmandikku on noored ja mille eesmärk on korraldada ja läbi viia noorsootööd. Noorteühingutes osaleb hinnanguliselt 10% noortest. Noorte osaluse ning valdkonna eesmärkide saavutamist toetavad riigikaitse suunitlusega noorteorganisatsioonid – Kodutütred ja Noored Kotkad – kes 2019. aastal pakkusid tegevusi vähemalt 8000 noorele. Oluline on ka noorte panus vabatahtlikena – vanusevahemikus 15-24-elu aastat on 69% noortest panustanud vabatahtlikena, moodustades viiendiku kogu vabatahtlikest.

Riigi tasandil on noorte osaluse toetamiseks loodud noorte nõukogud, mis annavad ministriumidele sisendit poliitikaloomesse või käsitlevad noorte jaoks olulisi küsimusi. Noorte nõukogud tegutsevad Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Keskkonnaministeeriumi juures. Oluliste osalusvormidena tegutsevad üle Eesti ka erineva haridusastme koolide (üli-) õpilasesindused.

Noorte huviharidus ja huvitegevus

Noorte huviharidus on noorsootöö kõige formaalsem osa, mida antakse huvikoolides huvikooli seaduse alusel. Osalejateks on konkreetsest huvialast huvitatud, järjepidevad huviala õppijad. Õppetegevuse peamiseks eesmärgiks on pakkuda sihtgrupile süsteemset õpet vastaval huvialal ning arendada erioskusi, läbi mille luuakse võimalusi isiksuse mitmekülgeks arenguks ning toetatakse noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühtlasi toetab noorte huviharidus Eesti kultuuri- ja sporditraditsioonide, tehnoloogilise arengu ja keskkonna jätkusuutlikkust ning paikkondlike traditsioonide arengut.

Noorte huviharidust viiakse läbi EHS-es registreeritud huvikoolides õppekava alusel, mille läbiviijaks on vastava kvalifikatsiooniga huvihariduse õpetajad ja juhendajad. 2019. aastal oli Eestis EHSe andmetel 782 registreeritud huvikooli (ehk keskmiselt 2,8 huvikooli tuhande noore kohta) ja 5777 huvikooli õpetajat, kes pakuvad noortele huviharidust kokku 3908 õppekava alusel. Huvikoolide tegevuses osaleb üle 100 000 õppija, kes omandavad huviharidust spordi, muusika, kunsti, tantsu, loodus-täppisteaduste ja tehnoloogia ning paljudel teistel huvialadel. Huvihariduse kättesaadavus ja huvikoolides õppivate noorte osatähtsus oli kõrgem eeskätt suuremates keskustes ning nende ümbruse jõukamates omavalitsustes. Madalama osaluse tingis eelkõige huvikoolide geograafiliselt ja majanduslikult piiratum kättesaadavus.

Noorte huvihariduse valdkonnas korraldatakse erinevatel huvialadel mitmeid valdkondlike sündmusi ja arenguprogramme noortele, näiteks erinevate kunstide valdkonnas:

tants: festival Koolitants (ca 6 000 osalejat), Noorte Tantsu Foorum, Tantsuhuvihariduse Gala, festival notafe, Kuldne Karikas, loomekonkurss Future jpm.

teater: Kooliteatrite Festival (ca 2 000 osalejat), rahvusvaheline teatrifestival EDERET ning NEATA YOUTH, õpilasnäitlejate riigikonkurss, puuetega laste teatrifestival Savilind, tudengite teatripäevad jpm.

kunst: noorte disainerite konkurss NODI, Tallinn Artweek, Kunstikompott, Savisellid jpm.

muusika: konkurss "Parim noor instrumentalist" (ca 1 000 noort), pillilaagrid ja muusika töötoad professionaalide juhendamisel jpm.

Lisaks korraldavad pea kõik huvikoolid sündmuseid ja projekte: kontserdid, loome- ja etendamis konkursid, lavastused, töötoad, laagrid, noortevahetused jpm.

Noorte huvitegevuse peamiseks eesmärgiks on sihtgrupi kaasamine, sotsiaalsete ja üldoskuste arendamine, huvi äratamine läbi huviala tegevuste ja õppe. Osalejateks on erinevate huvialadega katsetajad, sobiva huvi otsijad. Suur osa huvitegevusest toimub koolikeskkonnas nii üldhariduskoolide kui kutsekoolide noorsootöö raames, lisaks ringitegevusena nt huvikeskuses, huvikoolis, spordiklubis, noortekeskuses, rahvamajas, jne. Koolides korraldab noorsootööd peamiselt huvijuht või muu nimetusega kooli noorsootöötaja koos õpilasesinduse ja ringijuhtidega.

2019. a osales üldhariduskoolide huviringides üle 81 000 noore. Lisaks veel osalejad huviringides, mida viiakse läbi noortekeskustes, huvikoolides, noorteühingutes jm.

Avatud noorsootöö

Avatud noorsootöö eesmärk on pakkuda noorele vabatahtlikkuse alusel osalemise võimalusi, et toetada tema aktiivsust ja toimetulekut ühiskonnaelus. Märksõnad on avatus ja noorte vaba tahe. Avatud noorsootöö tugevus seisneb noorte kaasatuses ja isetegemises. Avatud noorsootöös tegutsetakse noortelt noortele põhimõttel või koos noortega. Tegemist on pikaajalise protsessiga, mille raames toetatakse noort olema noor või noore saamist täiskasvanuks. Tulemuste asemel keskendutakse protsessile. See võimaldab luua positiivse keskkonna, milles noor tunneb end kogukonna ja ühiskonna jaoks olulisena. Avatud noorsootöö põhimõtete rakendamiseks kasutatakse avatud noorsootöö meetodit, mis on noortele arendavaks tegevuseks tingimuste loomise vahend. Avatud noorsootöö meetodi rakendamine noortekeskustes võimaldab pakkuda kõikidele noortele nende vaba tahte alusel individuaalsetele võimetele ja eelistustele vastavat arendavat ja mõtestatud tegevust. 2019. aastal tegutses üle Eesti 281 avatud noortekeskust ning keskuste osatähtsus ja kättesaadavus on suurem eeskätt maapiirkondades. Noortekeskustes läbiviidavad tegevused mõjutavad noori omandama ja kasutama elus vajalikke oskusi ja pädevusi, soodustavad algatusvõimet ja ettevõtlikkust, toetavad identiteediotsinguid, sotsialiseerumist ning kujundavad väärtushinnanguid.

Noorteinfo

Noorteinfo teenus pakub noortesõbralikus formaadis teavet ümbritsevast elust, toetab noore iseseisvust, suurendab teadlikkust võimalustest ja valikutest oma elu paremaks korraldamiseks ning suurendab mõtestatud osalust ühiskonnas. Noorteinfo teenust pakutakse noorsootöösutuste ja noortevaldkonna töötajate poolt noorte huvidest ja vajadustest vastavalt, lähtudes noorsootöö ning Euroopa noorteinfo harta põhimõtetest. Noorteinfo läbib keskselt kõiki noorsootöö valdkondi ning teenuse osutamise eest vastutab kohalik omavalitsus. Noorsootöötaja kutsestandard eeldab igalt noorsootöötajalt noorteinfo vahendamise pädevusi. Riik vastutab teenuse arendamise (sh noorte kaasamine loomisse ja valideerimisse) ja keske noorteinfo teenuse osutamise eest. Noorteinfot arendab keskselt riiklik noortevaldkonna rakendusamet, kes pakub vahetut infot hariduse, õppimise, töö ja karjääri, suhete, tervise ja ühiskonna teemade kohta noorteinfoportali Teeviit kaudu. Keske koordineerimise raames koolitatakse ka noorsootöötajaid ja teavitatakse neid teenuse paremaks korraldamiseks.

Noorteseire

Noortele mitmekülgselt arenguks võimaluste pakkumine vajab järjekindlat ja ajakohast teadmist noorte olukorrast, nende väljakutsetest ja huvidest. Noorsootöö ja noortepoliitika kvaliteedi, tulemuslikkuse ja mõju süsteemne analüüs ja arendamine on olnud Eesti noortevaldkonna pikaajaline eesmärk. Terviklik seire- ja analüüsisüsteem pakub teadmispõhise lõimitud noortepoliitika kujundamiseks ajakohast informatsiooni noorte eluoluga seotud valdkondade kohta, võimaldades hinnata noorte olukorda, arvestada noori puudutavaid aspekte poliitikasuundade väljatöötamisel ja hinnata poliitikamuudatuste võimalikke mõjusid. Noorteseiret koordineerib riiklik noortevaldkonna rakendusamet koostöös Tallinna Ülikooli (www.noorteseire.ee), Statistikaameti (<https://juhtimislauad.stat.ee/>) jt noortevaldkonnaga seotud teadlaste, poliitikakujundajate ja praktikutega.

Noortevaldkonna töötajate koolitus

Noortevaldkonnas pakutavate noorsootöö tegevuste ja teenuste kvaliteedi aluseks on kvalifitseeritud töötajaskond. Noortevaldkonnas on Eesti Noorsootöö Keskuse andmetel 2019. a seisuga üle 9000 töötaja, neile lisandub veel tu-

handetes vabatahtlikke. Noortevaldkonna täienduskoolitusi on peamiselt arendatud riiklike programmide kaudu. Olu-line osa (täiendus)koolitusi korraldatakse ülikoolide ja noortevaldkonna organisatsioonide või esindusühingute kaudu, mida muuhulgas toetavad rahvusvahelised enesetäiendusvõimalused ning EL programmide (nt Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpus) ressursid.

Noorsootöö eriala õpetatakse Tallinna Ülikoolis, Tartu Ülikooli Narva kolledžis ja Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias. Tasemeharidust saab omandada rakenduskõrghariduses, bakalaureuse tasemeõppes ja magistriõppes. Huviala-õpetaja haridust on võimalik omandada kutse- või kõrghariduse tasandil lisaks eelnimetatutele veel Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias, Kõrgemas Kunstikoolis Pallas või läbitakse spetsialistidele suunatud täiendkoolituse programmid.

Erinoorsootöö

Erinoorsootöö on sihitatud noorsootöö, millega luuakse arengueeldusi riskioludes elavatele ja/või probleemkäitumise-ga noortele nende võimete ja oskuste aktiveerimise ja motivatsiooni suurendamise kaudu. Erinoorsootöö teenuseid osutatakse tihedas koostöös õigusvaldkonna, siseturvalisuse ja tööturu osapooltega. Tõrjutusriski ennetamiseks ja vähendamiseks pakutakse noorsootöö kaudu noortele mitmekülgset lisatuge, sh tõrjutusriskis noortega kontakti loo-mine, nende kaasamine noorsootöö tegevustesse, nõustamine, individuaalsete lahenduste väljatöötamine (näiteks tugimeetmed haridusest ja tööturult eemale jäänud mitteõppivatele ja mittetöötavatele noortele). Rakendatakse ala-ealistele õiguserikkujatele suunatud korduvrikkumisi ennetavaid tegevusi jpm. Omavalitsused tegelevad ennetustöö-ga korrakaitse-, sotsiaal-, lastekaitse- ja hoolekande-, haridus-, kultuuri-, spordi- jt komisjonide kaudu.

Noortelaagrid

Noortelaager loob noortele võimalused tervistavaks ja arendavaks tegevuseks. Laager kestab vähemalt kuus ööpäe-va, toimub üldjuhul väljaspool noore elukohta ning võimaldab saada mh iseseisva elu, suhtlemis- ja toimetulekukoge-musi. 2019. aastal tegutses Eestis 27 noorte ja 65 projektlaagrit, kus osales 30 782 noort. Noortelaagri ja projektlaagri läbiviimist reguleerivad noorsootöö seadus, haridus- ja teadusministri määrus ning Sotsiaalministeeriumi kehtestatud tervisekaitseõuded. Laagri korraldamiseks on vaja tegevusluba ja kutsega noorsootöötajate olemasolu.

Noortemalevad ja tööhõivevalmidus

Vastavalt sihtrühma vajadustele ja kohalikele tingimustele kasutatakse mitmekesiseid töökasvatuse meetodeid val-mistamaks noori ette tööturule sisenemisel. Levinumad on noortemalevad, mis tegutsevad peamiselt suviti ning ühendavad noorsootööd ja töötegemist. 2019. aastal tegutses Eestis 49 malevakorraldajat ja malevates osales 4224 noort. Üldhariduskoolides tegutsevad ka õpilasfirmad, mis soodustavad noorte ettevõtlikkuse arengut. Inspiratsiooni-ürituste, mentorluse, idee vormistamise toe ja rahastamise kaudu toetatakse noorte omaalgatust. Vabatahtliku tege-vust ja töökasvatust võimaldavad ka ettevõtete ja koostöös teostatavad arenguprogrammid jms.

Noorte omaalgatused

Noorte omaalgatus on noorte mõtetest alguse saanud ideede arendamine ja ellu viimine noorte endi poolt. Noorte omaalgatuse toetamine loob noortele võimalusi oma ideid arendada ja teostada. Omaalgatuslike ideede elluviimine võimaldab noortel omandada uusi oskusi ja kogemusi ideede väljatöötamisel ja projektide elluviimisel ning oman-datud oskusi ja teadmisi väärtustada. Omaalgatuste elluviimine edendab aktiivset eluhoiakut, suurendab teadlikkust töömaailma toimimisest ja arendab ettevõtlikkust. Noorte omaalgatuslike ideede elluviimist toetatakse kohalikul ta-sandil läbi projektikonkursside (mh ka kaasava eelarve mudel), üleriigiliselt läbi Nopi Üles ning Ideeviit konkursside ning rahvusvaheliselt Erasmus+ ning Euroopa Solidaarsuskorpuse tegevusvõimaluste toel (noortealgatused, noorte osalusprojektid, solidaarsusprojektid, noortevahetused jmt).

Rahvusvaheline noorsootöö

Noorsootöö annab noorele ja noorsootöötajatele palju võimalusi rahvusvaheliseks koostööks ja kultuuridevaheliseks õppimiseks. Koostööd tehes arenevad keeleoskused, teadmised teiste kultuuride ja rahvaste kohta ning tekivad uued ideed ühistevõimusteks. Rahvusvaheline noorsootöö võimaldab mh ühendada rahvusaaslasteid, aidates neil säilitada sidet Eestiga ja kaasata nende ekspertiisi ning kogemusi. Heaks näiteks on Ülemaailmne Eesti Noortevõrgustik, mis ühendab omavahel Eesti juurtega noori pea 30 riigist. Võrgustiku virtuaalpäevade jmt formaatide kokkuvõtted ning järeldused on väärtuslikuks sisendiks näiteks noortepoliitika kujundamisel.

Strateegilised partnerid

Alates 2019. aastast läks Haridus- ja Teadusministeerium üle strateegilise partnerluse süsteemile, mille läbi rahastatakse hasartmängumaksu laekumistest ning riigieelarve noortevaldkonna programmist organisatsioone, kes panustavad noortepoliitika kujundamisse ja/või noortevaldkonna strateegiliste eesmärkide elluviimisesse. Läbirääkimiste tulemusel fikseeritakse koostöökokkulepped tegevustest, mida partneritelt eesmärkide elluviimisel oodatakse, mis mh võimaldab organisatsioonidel tegeleda pikaajaliste eesmärkide täitmisega.

Arengukava koostamise seisuga kuulusid strateegiliste partnerite nimekirja: Eesti Noorsootöötajate Kogu, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit, Eesti Üliõpilaskondade Liit, Eesti Gaidide Liit, , Eesti Skautide Ühing, Eesti Väitlusselts, , Noorteühendus ELO, Noorteühing Eesti 4H, Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis, Eesti Koolispordi Liit, Eesti Kunstikoolide Liit, Eesti Muusikakoolide Liit, Eesti Tantsuhuvihariduse Liit, Eesti Teadushuvihariduse Liit, Huvikoolide Liit.

Lisa 2. Mõõdikute metoodika ja allikad

Indikaator	Algtase	Sihttase 2035	Selgitus
ÜLDEESMÄRK: Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.			
1. Noorte usaldus riigi vastu (%)	56	70	<p>Näitaja väljendab nende õpilaste osakaalu (%), kes usaldavad Eesti parlamenti kui institutsiooni „täiesti“ ja „üpris palju“. Tasemeid mõõdetakse Eesti tulemuste põhjal IEA Rahvusvahelises Kodanikuhariduse Uuringus (ICCS).</p> <p>Näitajaks on valitud usaldus parlamendi kui demokraatliku valitsemise keskse institutsiooni suhtes Eestis.</p> <p>Algtase on määratletud 2016.a uuringutulemuste põhjal (Toots, A. (toim.) (2017). Noorte kodanikukultuur muutub maailmas. Eesti tulemused IEA Rahvusvahelises Kodanikuhariduse Uuringus (ICCS 2016). Tallinn, Tartu: TLU, HTM). Uuringu järgmine küsitlusküsimus on planeeritud aastasse 2022.</p> <p>Sihttase on määratud senise muutustrendi (2009–2016 usalduse kasv 12% võrra) baasil.</p>
Strateegilised eesmärgid			
HOOG Noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade edenemise nügijad ja eestvedajad.			
2. 18–26-aastaste noorte juhitud mittetulundusühingute osakaal (%) aktiivsete mittetulundusühingute hulgas	4,2	8	<p>Näitaja väljendab noorte juhitud mittetulundusühingute (MTÜ) (s.o aktiivne mittetulundusühing (v.a korteri-, aiandus- jm ühistud) osakaalu, mille juhatuse liikmete hulgas on vähemalt üks noor (18–26-aastane)) osakaalu kõigist MTÜdest.</p> <p>Alusandmed statistika andmebaasis: NH13, statistikaameti noorteseire juhtimislaua.</p> <p>Algtase 2019.a seisuga.</p>
3. Huvikoolis õppivate noorte osakaal (%) kõikide 7–26-aastas- te noorte hulgas	29,9	35	<p>Näitaja väljendab huvikoolis õppivate noorte osakaalu kõikide noorte (7–26) hulgas. Näitaja mõõdab osalust noorte huvihariduses, mis on noore jaoks kõige ulatuslikum võimalus pikaajaliselt ja süsteemselt kindla huvialaga tegeleda. Huviharidust saavad huvikooli seaduse alusel pakkuda vaid huvikoolid.</p> <p>Alusandmed statistika andmebaasis: NH10, statistikaameti noorteseire juhtimislaua.</p> <p>Algtase 2019.a seisuga.</p>

Indikaator	Algtase	Sihttase 2035	Selgitus
4. Noorte omaalgatusprojektide arv (sh toetatud projektide % osakaal)	164 (71)	200 (75)	<p>Näitaja mõõdab Haridus- ja Noorteameti poolt või -toetusel avatud projektikonkurssidel, sh Erasmus+ noorteprogrammi ja Euroopa Solidaarsuskorpuse taotlusvoorudes noorte (vanuses 7-26 eluaastat; Erasmus+ noorteprogrammi ja Euroopa Solidaarsuskorpuse puhul vanuses 13-30 eluaastat) poolt algatatud ideede ja esitatud projektitaotluste koguarvu.</p> <p>Sulgudes eristatakse toetatud projektide osakaalu taotluste koguarvust.</p> <p>Algtase 2019.a seisuga. Algtasemesse on arvestatud 2019.a avatud projektikonkursid:</p> <ul style="list-style-type: none"> Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse agentuuri noorteprogrammide keskus (endine SA Archimedese noorteagentuur) (noortevahetused, noorsootöötajate õpiränne, strateegilise koostöö projektid, kohalikud solidaarsusprojektid); Haridus- ja Noorteamet (Ideeviit).
5. Noorte ettevõtjate osakaal (%) kõikide 18-26 aastaste noorte hulgas	3,8	10	<p>Näitaja väljendab noorte ettevõtjate (so 18–26 aastane füüsilisest isikust ettevõtja või vähemalt 10-protsendilise osalusega äriühingu omanik) osakaalu kõikide sama vanuserühma noorte hulgas.</p> <p>Alusandmed statistika andmebaasis: NH08, statistikaameti noorteseire juhtimislaua.</p> <p>Algtase 2019.a seisuga.</p>
OSA Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud.			
6. Osalusvormide arv	79	hoida taset	<p>Näitaja mõõdab osalusvormide ehk püsivate kaasamisformaate (eesmärk noorte kaasamine otsustusprotsessidesse) arvu kohalikul ja üleriigilisel tasandil.</p> <p>Algtase 2019.a seisuga, sh 45 noortevolikogu, 26 aktiivgruppi, 6 maakondlikku noortekogu, lisaks HTM noorte nõukogu ning Keskkonnaministeeriumi noorte keskkonnanõukogu.</p>
7. Toimiva osalus-koguga kohalike oma valitsuste osakaal (%) kõigist omavalitsustest	89,9	hoida taset	<p>Näitaja väljendab toimivate osaluskoegade regionaalset kaetust kõikide omavalitsuste hulgas. Toimiv osaluskoogu on püsiv ja aktiivselt tegutsev noorte kaasamisformaad, mille eesmärgiks on noorte kaasamine otsustusprotsessidesse.</p> <p>Algtase 2019.a seisuga. Arvestatud on kohalike omavalitsuste noortevolikogude ja noortevolikogude aktiivgruppidega.</p>
8. 18–26-aastaste kandidaatide osakaal (%) kõigi kohalike omavalitsuste volikogu valimiste kandidaatide hulgas	6,5	13	<p>Mõõdetakse 18–26-aastaste kandidaatide osakaalu kõigi kohalike omavalitsuste volikogu valimiste kandidaatide hulgas, hindamaks noorte huvi osaleda aktiivselt osalusdemokraatias, teostada end kohalikus omavalitsuses ja kohaliku tasandi arengut eest vedada.</p> <p>Alusandmed statistika andmebaasis: NH14, statistikaameti noorteseire juhtimislaua.</p> <p>Algtase 2017. aasta kohalike omavalitsuste valimise andmete põhjal.</p> <p>Sihttase aastal 2033 (järgmised KOV valimised toimuvad aastatel 2021, 2025, 2029, 2033).</p>
9. 15-26-aastaste noorte osakaal (%), kes on osalenud organiseeritud vabatahtlikus tegevuses	täpsustub	täpsustub	<p>Näitaja väljendab uuringu tulemuste põhjal 15-26-aastaste noorte osalemist organiseeritud vabatahtlikus töös.</p> <p>Mõõdetakse uuringuga. Küsimus lisatakse Eesti tööjõu-uuringu (ETU) ankeeti 2021.a.</p> <p>Alg- ja sihttase täpsustub koos esimeste seiretulemustega 2022.a.</p>

Indikaator	Algtase	Sihttase 2035	Selgitus
ISE Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks.			
10. Kohalike omavalitsuste osakaal (%), kus noorsootöö teenused on vähemalt „edasijõudnu“ tasemel	50	75	<p>Näitaja mõõdab noorsootöö teenuste korralduse seisundit kohalikul tasandil.</p> <p>Koondnäitaja aluseks on Rahandusministeeriumi koostatud omavalitsuste teenustasemete hindamise süsteemi noorsootöö teenustaseme mõõtmise osa, milles sisaldub 20 indikaatorit:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Arengukava 2. Arengukavadega noorsootöösutusi 3. Noortevolikogu 4. Noorteühenduste toetamine 5. Noorsootööd käsitlev komisjon 6. Kvaliteedihindamine 7. Tunnustamine 8. Noorsootöö teenistujad 9. Kvalifitseeritud noorsootöötajad 10. Ruumide seisund 11. Mitmekesised võimalused 12. Kodulähedased noortekeskused 13. Valikuvõimalused huvitegevuses ja -hariduses 14. Tööelutegevuse võimalused 15. Eri sihtrühmadega arvestamine 16. Noorsootöö info 17. Noortekeskuse lahtiolek nädalas 18. Noorte rahulolu võimalustega 19. Osalusaktiivsus huvihariduses 20. Osalusaktiivsus koolide huvitegevuses <p>Algtase 2019.a seisuga.</p>
11. Noorsootöö teenustega rahul olevate noorte osakaal (%)	87	90	<p>Näitaja väljendab noorte hinnangut noorsootöö (sh noorte huviharidus ja -tegevus) ja teiste noortevaldkonna teenuste kättesaadavusele ning kvaliteedile.</p> <p>Mõõdetakse uuringuga, mida viiakse läbi kord kahe aasta jooksul HTM tellimusel.</p> <p>Algtase 2018.a seisuga.</p>
KINDLUS Noorte üksijäämist ja eemaldumist märgatakse ning ennetatakse kindlustunnet suurendava turvavõrgustiku abil.			
12. 15–26-aastaste noorte osakaal (%), kes hindavad, et tugi on kättesaadav	täpsustub	täpsustub	<p>Näitaja väljendab uuringu tulemuste põhjal 15-26-aastaste noorte hinnangut toe kättesaadavuse osas.</p> <p>Mõõdetakse uuringuga iga-aastaselt.</p> <p>Küsimus lisatakse Eesti tööjõu-uuringu (ETU) ankeeti al 2021.a.</p> <p>Alg- ja sihttase selgub koos esimeste tulemustega 2022.a.</p>
13. 15-29-aastaste osakaal (%), kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-staatuses noored)	9,8	8,5	<p>Näitaja väljendab NEET-staatuses noorte osakaalu kõigi 15-29-aastaste hulgas.</p> <p>Alusandmed statistika andmebaasis: LES39.</p> <p>Algtase 2019.a seisuga.</p>

Lisa 3. Arengukava koostamise protsess ja kaasamine

Arengukava koostamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium. Strateegilise planeerimise protsess koosnes neljast etapist: (1) ideekorje ja visiooniloomine; (2) strateegiliste arengudokumentide eelnõude väljatöötamine; (3) valikute eelhindamine ja analüüs; (4) elluviimise ettevalmistamine alates 2020.

Strateegiaprotsess algas ideekorjega avalikkusele ja valdkondade esindajatele suunatud üritustel sügisel 2018. Paralleelselt töötasid augustist 2018 kuni märtsini 2019 ekspertrühmad, kes koostasid poliitikavaldkondade ülesed visioonidokumentid kolmel teemal: väärtused ja vastutus, heaolu ja sidusus ning konkurentsivõime. Neid aspekte mõjutavad haridus-, teadus-, noorte- ja keelevaldkond indiviidi ja ühiskonna tasandil kõige enam. Ekspertide koostatud visioonidokumentid olid sisendiks kõigi Haridus- ja Teadusministeeriumi strateegiliste arengudokumentide koostamisel.

2018. aasta septembris korraldas Eesti Noorteühenduste Liit koostöös Riigikantselei ja Rahandusministeeriumiga „Eesti 2035“ kavandamisega seotud noortefoorumi, mille eesmärk oli kaardistada noorte visioon Eestist aastaks 2035 ja anda sisend noortevaldkonna arengukavasse 2021–2035.

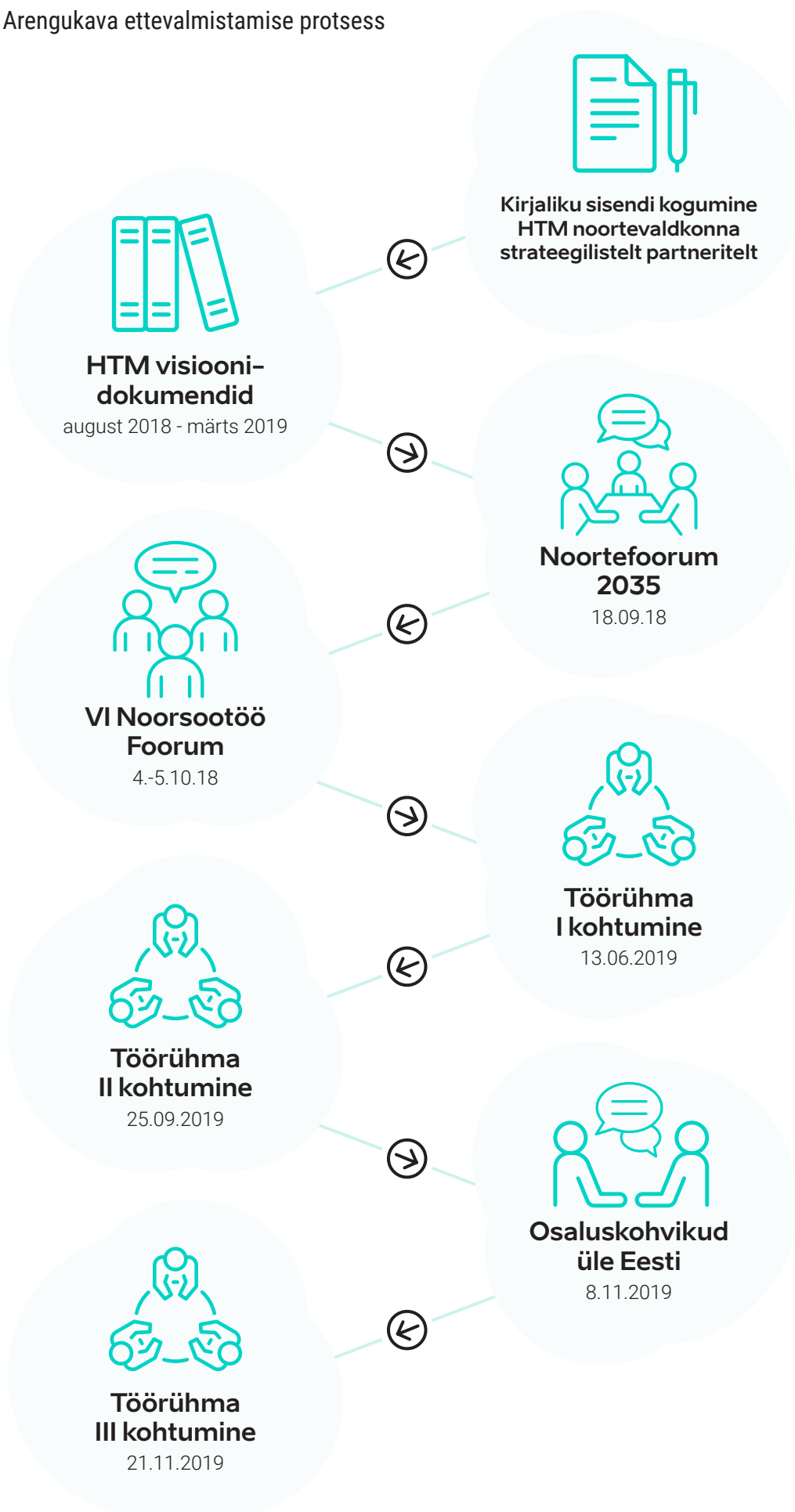
2018. aasta oktoobri alguses toimus VI Noorsootöö Foorum „Tagasi tulevikku!? Looma tulevikuvisioni noortele koos noortega!“, kus oli üle 200 osaleja – peamiselt noored, noorsootöötajad ja partnerid erinevatest eluvaldkondadest. Arutelu keskendus sellele, millised on noorte soovid ja eesmärgid, aga ka väljakutsed ja probleemid, ning sellele, kuidas saavad noorsootöötajad noori toetada nende ees seisvate väljakutsetega toimetulekul.

Haridus- ja Teadusministeeriumi noortevaldkonna partnereid ja huvipooli kaasav töörühm alustas tööd juunis 2019. Töörühma ülesanne oli anda oma panus hetkeolukorra analüüsi, valdkonna eesmärkide, poliitikasuundade ja tegevuste sõnastamisse. Töörühm tugines oma töös visioonidokumentidele, analüüsidele, Euroopa Liidu õigusaktidele ja dokumentidele ning OECD analüüsidele. Töörühma kuulusid esindajad nii Haridus- ja Teadusministeeriumist kui partnerministeeriumidest ja rakendusasutustest, valdkonna esindusühingutest, kõrgkoolidest ja kohalikest omavalitsustest – kokku 62 liiget.

Eesti Noorteühenduste Liit korraldas 08.11.2019 üle Eesti kümme osaluskohvikut – sealsed arutelud andsid samuti sisendit arengukavasse.

Lisaks toimus kohtumisi ja arutelusid valdkonna partnerite ja ekspertidega ning neilt küsiti ka kirjalikku sisendit.

Joonis 4. Arengukava ettevalmistamise protsess

Lisa 4. Noortevaldkonna panus ÜRO säästva arengu eesmärkidesse

25. septembril 2015 võeti ÜRO tippkohtumisel vastu deklaratsioon „Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030“ (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*), milles on 17 ülemaailmset säästva arengu eesmärki, 169 alaeesmärki ja suunised nende elluviimiseks. Eestis on säästva arengu põhimõtted integreeritud riiklikesse arengukavadesse ning eesmärged viiakse ellu valdkondade poliitika kaudu.

Säästva arengu tegevuskava 2030		Noortevaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaeesmärk	
1. Kaotada kõikjal vaesus mis tahes kujul	1.4 Tagada 2030. aastaks, et kõikidel meestel ja naistel, eelkõige vaestel ja ebasoodsas olukorras olevatel inimestel, on võrdne õigus majandusressurssidele ning juurdepääs põhiteenustele, maaomandile ja maa kontrollimisele ning muus vormis varale, pärandile, loodusvaradele, asjakohasele uuele tehnoloogiale ja finantsteenustele, sealhulgas mikrofinantseerimisele.	1.3. Julgustatakse noorte ettevõtlikkust, loovust ja ideede kasvamist; 4.1. Tagatakse kõikidele noortele võrdsed võimalused parandada oma elukvaliteeti ja saada selleks vajalikku tuge; 4.2. Soodustatakse riskirühmade sotsiaalset kaasatust ning vähendatakse noorte eemale- ja üksijäämise riski; 4.3. Suurendatakse mõistmist noorte riskikäitumise ja tõrjutusriski põhjustest ning teenuste vastavust noorte vajadustele;
	3. Tagada kõikidele vanuserühmadele hea tervis ja heaolu	3.1 Tagatakse kvaliteetse noorsootöö regionaalselt ühtlane kättesaadavus (sh toetatakse noori tervisliku eluviisi kujundamisel, sh avardades võimalusi liikumisharrastuse ja spordiga tegelemiseks, tõstes teadlikkust mitmekesise ning tasakaalustatud toitumise olulisusest ja vaimse tervise toetamise võimalustest); 4.2. Soodustatakse riskirühmade sotsiaalset kaasatust ning vähendatakse noorte eemale- ja üksijäämise riski; 4.3. Suurendatakse mõistmist noorte riskikäitumise ja tõrjutusriski põhjustest ning teenuste vastavust noorte vajadustele.
3. Tagada kõikidele vanuserühmadele hea tervis ja heaolu	3.4 Vähendada ennetustegevuse ja ravimise abil 2030. aastaks kolmandiku võrra mittenakkavatest haigustest tingitud enneaegsete surmade arvu ning edendada vaimset tervist ja heaolu	
	3.5 Tugevdada kahjulike sõltuvuste, sealhulgas narkootikumide kuritarvitamise ja suitsetamise ennetamist ja ravi	
4. Tagada kõikidele kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning elukestva õppe võimalused	4.4 Suurendada 2030. aastaks oluliselt noorukite ja täiskasvanute arvu, kellel on tööhõives osalemiseks, inimväärse töö leidmiseks ja ettevõtlusega tegelemiseks vajalikud oskused, sealhulgas tehnilised ja kutseoskused.	1.3. Julgustatakse noorte ettevõtlikkust, loovust ja ideede kasvamist; 3.2. Toetatakse noorsootöö järjepidevat arengut ning suurendatakse võimekust süvitsi toetada noorte oskuste, teadmiste, hoiakute ja tugevuste arengut erinevates valdkondades; 4.1. Tagatakse kõikidele noortele võrdsed võimalused parandada oma elukvaliteeti ja saada selleks vajalikku tuge.

Säästva arengu tegevuskava 2030		Noortevaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaeesmärk	
	4.7 Tagada 2030. aastaks, et kõik õppurid omandavad teadmised ja oskused, mis on vajalikud säästva arengu toetamiseks, pakkudes muu hulgas teadmisi säästvast arengust ja säästvast eluviisist, inimõigustest, soolisest võrdõiguslikkusest, rahu ja vägivaldliku kultuuri edendamisest, maailmakodanikuks olemisest ja kultuurilise mitmekesisuse hindamisest ning kultuuri osast säästva arengu saavutamisel.	<p>2.2. Tagatakse kõigi noorte kaasarääkimise võimalus ja arvamuse ärakuulamine kõigil tasanditel;</p> <p>2.3. Võimendatakse noori olema aktiivsed kodanikud;</p> <p>3.1. Tagatakse kvaliteetse noorsootöö regionaalne kättesaadavus;</p> <p>3.2. Toetatakse noorsootöö järjepidevat arengut ning suurendatakse võimekust süvitsi toetada noorte oskuste, teadmiste, hoiakute ja tugevuste arengut erinevates valdkondades.</p>
8. Toetada säästvat, kaasavat ja jätkusuutlikku majandusarengut ning tagada kõigile inimestele inimväärne töö	8.6 Vähendada 2020. aastaks oluliselt nende noorte arvu, kes ei tööta ega omanda haridust või kutset.	<p>1.2. Toetatakse annete ja tugevuste avastamist ja arendamist;</p> <p>1.3. Julgustatakse noorte ettevõtlikkust, loovust ja ideede kasvamist;</p> <p>3.1. Tagatakse kvaliteetse noorsootöö regionaalne kättesaadavus;</p> <p>3.2. Toetatakse noorsootöö järjepidevat arengut ning suurendatakse võimekust süvitsi toetada noorte oskuste, teadmiste, hoiakute ja tugevuste arengut erinevates valdkondades;</p>
	8.b Töötada 2020. aastaks välja ja rakendada ülemaailmne tegevuskava noorte tööhõive tagamiseks ning rakendada Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni ülemaailmne töökohtade pakt.	<p>4.1. Tagatakse kõikidele noortele võrdsed võimalused parandada oma elukvaliteeti ja saada selleks vajalikku tuge;</p> <p>4.2. Soodustatakse riskirühmade sotsiaalset kaasatust ning vähendatakse noorte eemale- ja üksijäämise riski;</p> <p>4.3. Suurendatakse mõistmist noorte riskikäitumise ja tõrjutusriski põhjustest ning teenuste vastavust noorte vajadustele;</p>

Lisa 5. Mõjude hindamine

Noortevaldkonna arengukava koostamisel on lähtutud Justiitsministeeriumi ja Riigikantselei mõjude hindamise metoodikast. Strateegiaprotsessi esimeses etapis viidi avalikkusele ja valdkondade esindajatele suunatud ürituste raames läbi ideekorje. Paralleelselt töötasid augustist 2018 kuni märtsini 2019 ekspertrühmad, kes koostasid poliitika- ja valdkondade ülesed visioonidokumendid kolmel teemal – väärtused ja vastutus, heaolu ja sidusus, konkurentsivõime. Ekspertrühmade tulemusi arvestatakse kõigi Haridus- ja Teadusministeeriumi strateegiliste arengudokumentide (sh noortevaldkonna arengukava) koostamisel. Juunis 2019 alustas tööd noortevaldkonna partnereid ja huvipooli kaasav töörühm, kes andis oma panuse hetkeolukorra analüüsi, valdkonna eesmärkide, poliitikasuundade ja tegevuste sõnastamisse.

Mõjude analüüsis on lähtutud:

- [Ekspertrühmade tulevikuvisionist ja ettepanekutest Eesti haridus-, teadus-, noorte- ja keelevaldkonna arendamiseks aastatel 2021–2035;](#)
- [Strateegia „Eesti 2035“ arenguvajadustest ja faktilehtedest;](#)
- Noortevaldkonna töörühma materjalidest;
- [VI Noorsootöö Foorumi](#) ja [Noortefoorumi 2035 tulemustest;](#)
- [Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade 2018. a arengukavade täitmise analüüsist;](#)
- [Euroopa Liidu noortestrategiast 2019–2027;](#)
- Eesti ja rahvusvaheliste uuringute ja analüüside tulemustest;
- [ÜRO resolutsioonidest 70/1 \(2015\) ja 2250 \(2015\);](#)
- [OECD raportist GOV/PGC\(2018\)7REV1.](#)

Arengukava üldeesmärk: Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Üldesmärgi saavutamiseks on sõnastatud neli strateegilist eesmärki:

- Noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade edenemise nügijad ning eestvedajad.
- Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud.
- Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks.
- Noorte üksijäämist ja eemaldumist märgatakse ning ennetatakse kindlustunnet suurendava turvavõrgustiku abil.

Sotsiaalne, sh demograafiline mõju

Ekspertrühma loodud visioonidokument rõhutas vajadust lähtuda noore kujunemise toetamisel terviklikust vaatest. Ekspertrühma hinnangul on vajadus ühiskondliku kokkuleppe järele, mis käsitleks vananevas ühiskonnas poliitikate kujundamisel ja elluviimisel noori prioriteetse sihtgrupina. Piiratumatest õigustest ja majanduslikest ressurssidest tingituna on noored võrreldes teiste vanuserühmadega haavatavamais positsioonis. Euroopa Liidu noortestrategiega tõstab esile vajaduse suurendada noorte osalust ning võrdset esindatust nii valimisprotsessis kui ka valitud organites ja muudes otsustusorganites kõikidel ühiskonnatasanditel.

Valmisolek tulevikuks eeldab suutlikkust osaleda maailmas, mõjutada inimesi, olukordi ja sündmusi paremuse suunas. Noorsootööl (sh noorte huviharidusel ja –tegevusel) on potentsiaal suurendada sotsiaalset ning kultuurilist kapitali, samuti inimeste võimekust luua uusi väärtusi, avardada silmaringi, õppida paremini oma aega kasutama ja planeerima, toetada noorte vaimset tervist (stress, väsimus jne) ning vähendada negatiivseid mõjusid. Noor saab omandada väärtusloomeks vajalikke oskusi ja kogemusi mitteformaalses õppes (noorteühingud, noorteprojektid jt noorsootöö tegevused).

Vaatamata praeguste noorte kõrgele oodatavale elueale on riskikäitumise ja terviseriskide tõttu kõrge ka nende suremuse näitaja. Noored seisavad silmitsi ka uute väljakutsetega, näiteks digiohud, küberpettused ja -kiusamine, mis omakorda mõjutavad noorte vaimset tervist, soodustavad liigset enesekriitilisust ja stressi ning ebatervislikke harjumusi. Ekspertide hinnangul on tervikliku vaate puhul oluline lõimida nii noorsootöö kui valdkonna väliseid noortele suunatud teenuseid (tööhõiveteenused, nõustamisteenused, sotsiaalhoolekanne).

Esitatud väljakutsetele vastamiseks on arengukavas kavandatud järgnevad tegevused: noorte toetamine iseseisvumisel ja siirdumisel tööellu; võimaluste tagamine esindusdemokraatiasse kaasumiseks; noorsootöö tegevuste kättesaadavuse parandamine rühmadele, kelleni teenused praegu ei jõua (18–26 aastased noored); noorte võrdse kohtlemise vajaduse teadvustamine; võimaluste loomine enda avastamiseks, silmaringi avardamiseks, omaalgatusteks ja ühistevusteks; juurdepääsu suurendamine noorsootöö tegevustele ja asutustele; noorteinfo kvaliteedi, teenuse süsteemse arendamise ja kättesaadavuse tagamine; noorsootöö vormide rikastamine (metoodiline mitmekesisus, teenuste mobiilsus ja dünaamilisus vastamaks maksimaalselt noore vajadustele).

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Noorte suuremat valmisolekut riigikaitssesse panustada toetab tugevam side riigiga. See side ei kujune pelgalt patriotismi toel, vaid ka võimalustest panustada kohalikus kogukonnas ja olla kaasatud riigi tasandi otsustusprotsessidesse. Osalemise ja kaasaraäkimise oskuste kujundamine ja võimaluste pakkumine toetab tugevama sideme kujunemist kogukonna ja riigiga. Oskuste arengut toetab ka osalemine noorteühingute tegevustes või noorsootöös laiemalt.

Rände suurenemise ja linnastumise taustal on oluline leida võimalused, kuidas toetada ühise kultuuri- ja väärtusruumi kujunemist ja kaasata kõiki noori. Noorsootöö tegevuste ning formaalhariduse koosmõjul on võimalik kujundada Eestis elavate inimeste ühist väärtusruumi, arendada koostööoskusi, keelteoskust ja kultuuridevahelist mõistmist.

Esitatud väljakutsetele vastamiseks on arengukavas kavandatud järgnevad tegevused: kultuuri kestlikkuse jaoks väärtustada omakultuuri ning tagada noorte ja noortekultuuriga arvestamine; pöörata eritähelepanu vähemate võimalustega noorte võimalustele panustada ettevõtlus-, loome- ja arendustegevustesse; suurendada arusaama noorsootöö rollist noorte omavahelises märkamises ja hoolivuses; tõhustada noorte heaks töötava tervikliku tugi- ja turvavõrgustiku toimimist.

Mõju majandusele

Ekspertrühma visioonidokumendi põhjal on 2008. aasta majanduskriis suurendanud noorte tööpuudust ja muutnud keerulisemaks sujuva ülemineku haridusest tööturule. Töö olemuse, ärimudelite ja tehnoloogia areng eeldab noortelt valmisolekut muutustega kohaneda. Ebatraditsioonilised tööajad ning -kohad võivad ühtida noorte ootustega paindlikkuse osas, ent eeldavad paremaid tulevikutöö oskusi (enesejuhtimine, probleemilahendus, analüüsioskus jmt). Muu-

tuval ja avatud tööturul peavad noored olema valmis ümberõppeks ja konkureerimiseks välistööjõuga. Vähemolulised pole digipädevused ning sotsiaal-emotsionaalsed oskused.

Avamaks noorte potentsiaali Eesti majanduse arengu toetamisel tuleb toetada nende ideede elluviimist ja väärtustada nende väljapakutud lahendusi. Noorsootöö tegevustel on formaalhariduse kõrval oluline roll noorte ettevõtlikkuse kujundamisel. Noortevaldkonna tegevused pakuvad võimalusi noorte huvid süvendamiseks nii prioriteetsetes loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia valdkondades, kui erinevates kunstides. Noorte kokkupuuted professionaalidega ja võimalused erinevate tegevusvaldkondade avastamiseks soodustavad uuenduslike lahenduste teket ja rikastavad ettevõtlusmaastikku. Oluline on hoida võimalused avatud ka vähemate võimaluste noortele ning tagada turvaline keskkond katsetamiseks, kogemuse saamiseks ja sellest õppimiseks. Noorte heitumust ja kõrvalejäämist on võimalik ennetada noortele pakutavate lõimitud teenustega.

Noorte ettevõtlik hoiak ei toeta üksnes majandust, vaid selle positiivne mõju avaldub noorte omaalgatuste kaudu ka teistes valdkondades (sh loome- ja arendustegevusse). Soovitud mõju saavutamisel on oluline roll noorsootöötajate ettevalmistamisel: nende (täiend)koolitusvõimalused kui kvalifikatsiooni tõestamise vajadus, mis aitavad hoida noorsootöö teenuste kõrget kvaliteeti ja tagada vajalikud pädevused noorte toetamiseks. Noorsootöö tegevuste kvaliteedi arendamisele ja/või teenuste kättesaadavuse parandamisele tähelepanu mittepööramine mõjub (riigi talendipoliitika arendamise vaatest) negatiivselt nii konkurentsivõimele kui pärsib noorsootöö tegevustes osalemisega kaasneva positiivse mõju avaldumist noortes (sh meeskonnatöö-, suhtlus- jt sotsiaalsed oskused).

Esitatud väljakutsetele vastamiseks on arengukavas kavandatud järgnevad tegevused: arendatakse noorte ettevõtlikust, edendatakse nutikate noorsootöö lahenduste abil innovatsiooni; toetatakse tegevusi, mis aitavad vähendada noorte väljalangevust formaalharidusest või NEET-staatusse jõudmise riski ja sellega kaasnevaid kulusid; toetatakse MATIK-huvialadega tegelemist, ettevõtlust kohalikul ja kogukonna tasandil (sh sotsiaalne ettevõtlus) ning noorsootöötajate ettevalmistamist ning täiendkoolitamist.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Kliima- ja keskkonnateemad on noorte jaoks olulised kõikjal maailmas. Eestis väljendub see kodanikuliikumistes ja meeleavaldustel osalemise kaudu ning soovina rääkida kaasa keskkonda puudutavate otsuste kujundamises (näiteks Keskkonnaministeeriumi juures tegutsev noorte keskkonnanõukogu). Keskkonnaprobleemidega toimetulek eeldab muutusi inimeste harjumustes ja hoiakutes. Ekspertühma sõnastatud vajadusega kasvatada noortes hoolivust ja solidaarsust saab tegeleda erinevates õppevormides, mh mitteformaalses õppes ja noorsootöö tegevustes. Juba praegu on Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Keskkonnaministeeriumi koostöös rakendamisel keskkonnahariduse- ja teadlikkuse tegevuskava, mis suurendab valdkondade vahelist koostööd ning teadlikkuste keskkonnateemadel. Lähitulevikus ees seisvad keerulised kliima- ja keskkonnavalikud mõjutavad otseselt praeguste noorte heaolu. Seetõttu on oluline pakkuda neile mitmekülgseid kaasarääkimisvõimalusi. Poliitika või muudatuste kavandamisel tuleb analüüsida ka nende majanduslikku, sotsiaalset ja väärtustega seotud mõju noortele. Kui jätta mõju noorte vaatest kaardistamata ja/või nende vajadused arvestamata, võib see juba lähitulevikus seada noored tõrjutsriski.

Esitatud väljakutsetele vastamiseks on arengukavas kavandatud järgnevad tegevused: võimaluste loomine eri teemavaldkondade (sh keskkonna- ja kliimaküsimuste) avastamiseks noorsootöö tegevuste kaudu, noorte omaalgatuste ja kodanikuaktiivsuse toetamine, noorsootöötajate täienduskoolitused, metoodika ja lahenduste arendamine ja katsetamine.

Mõju regionaalarengule

Noorsootöö tegevused on vahend, mille abil noored avastavad ja arendavad oma huve ja loovust. Linnastumise suurenedes kasvab vajadus parandada teenuste kättesaadavust ja valikut maapiirkondades, et pakkuda noortele võrdväärsed noorsootöös osalemise võimalusi elukohast sõltumata. Ekspertühma visioonidokument rõhutab vajadust teadlikult ja süstemaatiliselt võimestada noori lõimitud noortepoliitika kaudu. Tegevuste kavandamisel on oluline arvestada noorte kui mitmekesise sihtgrupiga, nende erinevate huvid ning vajadustega.

Noorte mitmekülgne kaasamine kohaliku tasandi otsustuste tegemisse toetab teadlike ja vastutustundlike ühiskonna-liikmete kasvu. Noorte toetamine esindusdemokraatiasse kaasumisel aitab mh kaasa ka üldise valimisaktiivsuse kasvule ning aitab siduda noori tugevamalt nii kohaliku kogukonna kui oma riigiga. Noortele sobivate osalusvõimaluste pakkumine aitab kujundada sidusamat ja tervemat ühiskonda, kus noortel on võimalus olla võrdväärselt kogukonna liikmeteks. See on eeldus, et vähendada Euroopas süvenevat trendi – noorte võõrandumist ja pettumust poliitikas.

Sõltumata päritolust on oluline tagada kõigile noortele võimalused elus edasi jõuda ja ennetada nende tõrjutusriski sattumist. Noorsootöö tegevuste läbi on võimalik vähendada tõrjutud noorte osakaalu ning aidata heitunud noored tagasi haridussüsteemi või tööturule. Piirkonna arengut silmas pidades on vaja toetada noorte potentsiaali avamist ja omaalgatust ning luua eeldused ettevõtluse, loome- ja arendustegevustega katsetamiseks. Nii arengukava visioon kui üldesmärk loovad eelduseid tagamaks noorte tegevus- ja enesearenguvõimalused elukohast või teistest mõjutajatest sõltumata. Vähemolulised pole ka nutikad noorsootöö lahendused, nende arendamine ja kasutuselevõtt, mis toetaks noorsootöö kättesaadavuse parandamist asukohast sõltumata ning toetaks mh erivajadustega noorte ligipääsu teenustele.

Esitatud väljakutsetele vastamiseks on arengukavas kavandatud järgnevad tegevused: tagatakse noortele võimalus saada tuge ideede teostamiseks (mentorlusvõimalus, avalik ruumi ja vahendid), luuakse võimalusi ettevõtlusideede toetamiseks tööturul (sh vähemate võimalustega noorte jõustamine), arendatakse edasi olemasolevaid ning luuakse uusi nutikaid lahendusi noorsootöö kättesaadavuse parandamiseks, toetatakse noorte kaasumist osalus- ja esindusdemokraatiasse, osalust kogukonna tegevustes (sh vabaihenduste juhtimises ja vabatahtlikus tegevuses) ning kvaliteetse noorsootöö teenuste (sh noorte huvihariduse) läbi oskuste ja kogemuste omandamine, mis loob eelduse nendega arvestamiseks ka formaalhariduses ja tööturul.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korralduse seisukohalt on oluline terviklik lähenemine, mis lõimitud poliitika ja -teenuste kaudu oleks noore arengu toetamise teenistuses. Sama oluline on stabiilne rahastamine. Arengukava tööühma hinnangul peab noortele olema tagatud terviklik tugi- ja usaldusvõrgustik, mis toetaks noore arengut ja korraldaks sekkumisi vastavalt vajadusele. Tervikliku lähenemise eeldus on tõhusam koostöö kohalike omavalitsuste vahel ning keskvalitsuse, kohaliku tasandi ja kodanikuühiskonna ülesannete ja vastutusalade selge jaotus. Noori puudutavate poliitikaettepanekute ettevalmistamisel on oluline analüüsida kaasnevat mõju noorte olukorrale ja tagada regulaarne ülevaade riigi investeringutest noortevaldkonna avalikesse teenustesse.

Noorte kaasamine neid puudutavate (avalike) teenuste disaini ja innovatsiooni toetab teenuste paremat vastavust noorte vajadustele. See eeldab, et noortega tegelevad ametnikud on teadlikud noortepoliitika eesmärkidest ning noorte tegelikest vajadustest, oskavad noori kaasata ning käsitlevad neid eraldiseisva ja prioriteetse sihtgrupina. Ametnike parem teadlikkus ja oskused aitavad omakorda ennetada näilist kaasamist, millega jäetakse arvamustega arvestamata või tegelikud vajadused kaardistamata ja mis võib vähendada noorte motivatsiooni järgmisel korral panustada. Noorte sihtrühma prioriteetseks pidamise kõrval on oluline ka paremini mõista, milline on noore positsioon ja mõju otsustusprotsessis. Läbipaistvam otsuste kujunemine motiveerib noort suurema tõenäosusega edaspidi panustama. Kaasamiseks vajalike pädevuste arendamist ja hoiakute muutmist toetab kohalikus omavalitsuses noorsootöö korralduse eest vastutava täiskohaga ametniku olemasolu.

Esitatud väljakutsetele vastamiseks on arengukavas kavandatud järgnevad tegevused: koondada ja levitada parimaid kaasamisviise, valmistada eri tasandi ametnike ette noortega tegelemiseks, kaasata noori neid puudutavate teenuste disainimisse (sh nutika noorsootöö abil), toetada noorte kaasamisvõimekust valdkondlike lahenduste ja vastutussvõrgustike kaudu (sh ettepanek luua nõustavad üksused nii peaministri büroo kui presidendi kantselei juurde), kasutada teadustulemustel ja praktilistel kogemustel põhinevat parimat teadmist noortele suunatud sekkumiste arendamisel, tõsta teenuste mõju ja kulutõhususe hindamise kvaliteeti, lähtudes mitmekülgsetest teadmistest, praktikast, noorte vajadustest ja teadustulemustest, tagada noortele lihtsad ja mugavad eri vormis kaasärääkimise võimalused, anda noortele tagasisidet nende arvamusega arvestamise kohta, kohustada ministeeriume ja kohalikke omavalitsusi noortega konsulteerima nendesse puudutavate otsuste tegemisel, tagada kohalikes omavalitsustes noorte omaalgatuste toetamine.

Lisa 6. Kasutatud allikad

- Allaste, A.-A., Beilmann, M., Idnurm, T., Kalmus, V., Kiisel, M., Nugin, R., Pirk, R., Saarsen, K., Tiidenberg, K., Tammsaar, H. ja Toots, A. (2018). *Noorteseire aastaraamat 2017–2018: Noored ja osalus*. [\[link\]](#)
- Aksen, M., Kiisel, M., Saarsen, K., Koppel, H., Jaanits, J., Tammsaar, H., Rajaveer, L., Narusson, D. ja Trumm, E. (2018). *Noorte osalemine otsustusprotsessides*. Tartu: Tartu Ülikool. [\[link\]](#)
- Archimedese noorteagentuur (2020). *Noorteagentuuri 2019. aasta tegevusaruanne*. [\[link\]](#)
- Beilmann, M., Linno, M., Murakas, R., Rämmer, A., Soo, K., Veltmann, V., Veski, L. ja Visnapuu, U. (2010). *Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadus. Kokkuvõte uuringutulemustest*. Tartu: Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.
- Dunne, A., Ulicna, D., Murphy, I. ja Golubeva, M. (2014). *Working with young people: the value of youth work in the European Union*. [\[link\]](#)
- Eesti Noorsootöö Keskus (2018a). *VI Noorsootöö Foorum NOORUM. Foorumi tulemuste kokkuvõte*. [\[link\]](#)
- Eesti Noorsootöö Keskus (2018b). *Noored 2035. Noorsootöö foorumi taustamaterjal 2018. Noorte ees seisvad väljakutsed ja noortevaldkonna roll nendega toimetulekul*. [\[link\]](#)
- Eesti Noorteühenduste Liit (2018). *Noortefoorum 2035 tulemuste kokkuvõte*. [\[link\]](#)
- Eurofound (2012). *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. [\[link\]](#)
- Eurofound (2016). *Exploring the diversity of NEETs*. [\[link\]](#)
- Euroopa Liidu Teataja (2016). *Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid*. [\[link\]](#)
- Euroopa Liidu Teataja (2019). *Euroopa Liidu Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate resolutsioon noortevaldkonnas tehtava Euroopa koostöö raamistiku kohta: Euroopa Liidu noortestrategie 2019–2027*. [\[link\]](#)
- Euroopa Nõukogu (2020). *Resolution CM/Res(2020)2 on the Council of Europe youth sector strategy 2030*. [\[link\]](#)
- Haridus- ja Teadusministeerium (2019). *Ekspertühmade tulevikuvisionid ja ettepanekud Eesti haridus-, teaduse, keele- ja noortevaldkonna arendamiseks aastatel 2021–2035*. [\[link\]](#)
- Haridus- ja Teadusministeerium (2019). *Noortevaldkonna arengukava 2021–2035 koostamise ettepanek*. [\[link\]](#)
- Helemäe, J. (2018a). *Sotsiaalne tõrjutus noortevaldkonna kontekstis*. Tallinna Ülikool. [\[link\]](#)
- Helemäe, J. (2018b). *Tööturu ebakindlust kogevad Eesti noored: vanemate ja sotsiaalsete võrgustike toetus täiskasvanuks saamisel*. [\[link\]](#)

- Justiitsministeerium & Riigikantselei (2012). *Mõjude hindamise metoodika*. [\[link\]](#)
- Kenrick, J. (2011). *The outcomes & impact of youth advice – the evidence*. [\[link\]](#)
- Kivest, A.-L., Sprenk, K. A., Tarros, M. ja Tibar, R. (2019). *Osaluskohvik 2019. Sisuaruanne*. [\[link\]](#)
- Käger, M., Kivistik, K. ja Tatar, M. (2017). *Noorsootöötajate koolitusvajaduse uuring. Balti uuringute instituut*. [\[link\]](#)
- Käger, M., Lauring, M., Pertšjonok, A., Kaldur, K. ja Nahkur, O. (2019). *Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018*. Tartu: Balti uuringute instituut. [\[link\]](#)
- Murakas, R., Beilmann, M., Lillemäe, E., Linno, M., Rämmer, A., Soo, K., Tooding, L.-M. ja Trumm, A. (2018). *Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga. Uuringu lõppraport*. Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut. [\[link\]](#)
- Mürsepp, L., Rannala, I.-E., Taru, M., Toots, M., Bart, S. ja Ulozas, M. (2013). *Youth and Public Policy in Estonia*. [\[link\]](#)
- National Youth Council of Ireland (2012). *“Assessment of the Economic Value of Youth Work”* [\[link\]](#)
- OECD (2018). *Youth Stocktaking Report. Engaging and empowering youth in OECD countries – How to bridge the “governance gap”*. [\[link\]](#)
- Poliitikauuringute Keskus Praxis (2012). *Noorteseire aastaraamat 2011. Noored ja noorsootöö*. [\[link\]](#)
- Reiska, E. (2018). *Noorte sotsiaalne tõrjutus*. Tallinna Ülikool. [\[link\]](#)
- Reiska, E., Roosmaa, E.-L. ja Oras, K. (2018). *Tõrjutuse sisu ja mõju noortele*. Tallinna Ülikool. [\[link\]](#)
- Statistikaamet (2019). *Eesti piirkondlik areng. 2018. Noored Eestis*. [\[link\]](#)
- Taru, M., Pilve, E. ja Kaasik, P. (2015). *Noorsootöö Eestis 19. sajandi keskpaigast kuni 21. sajandi esimese kümnendi lõpuni. Ajalooline ülevaade*.
- Unt, M. (2018). *Tööturu tõrjutuse pikaajased mõjud: elukaarepõhise poliitika vajalikkus*. [\[link\]](#)
- ÜRO (2015a). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. [\[link\]](#)
- ÜRO (2015b). *Resolution 2250*. [\[link\]](#)
- ÜRO (2018). *Youth2030: The United Nations Strategy on Youth*. [\[link\]](#)

